

31 mei 1967

52e jaargang, no. 2595

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Een opwekking	563
<i>A. I. V. Massizzo:</i>	
Ontwikkeling van de reële belastingdruk in Nederland sinds 1938	564
<i>Drs. J. P. de Heij:</i>	
Private en sociale verzekering. Koude oorlog of vreedzame coëxistentie?	568
<i>Drs. J. H. van Ommen:</i>	
Vlaamse visie op de ontwik- kelingsproblematiek	573
Ingezonden stukken:	
Toch ook tegen het referen- dum!	575
De banken en de inflatie....	575
Aluminiumindustrie	576
Alweer die export	576
Notitie:	
China Informatie	567
<i>Drs. R. L. Boissevain:</i>	
Geld- en kapitaalmarkt....	577
Mededelingen voor economis- ten	580

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Een opwekking

„Sparen, sparen, kapitaal vergaren”
(Radio-Veronica)

„Het groeiproces wordt door onthouding
gevoed” (Prof. Drs. Ch. Glasz)

WAAR veel geïnvesteerd moet worden, dient ook veel gespaard te worden. Een klassieke waarheid, die helaas nog maar al te vaak slechts lippendienst wordt bewezen. Toch zegt de groei- en structuurnota van het (ex-)duo Den Uyl-Bakker het zo onomwonden: „De verhoging van de besparingen is wellicht de belangrijkste opgave, waarvoor ons land met het oog op de economische groei en de leefbaarheid in ruimere zin tijdens de komende periode wordt gesteld”.

In de afgelopen jaren hebben de besparingen zich niet al te gunstig ontwikkeld. In 1960 bereikten zij, gemeten als aandeel in het nationaal inkomen, een recordhoogte (22,7 pCt.). Daarna vond een daling plaats met 1963 als dieptepunt (17,3 pCt.). Sindsdien heeft zich een klein herstel van de totale spaarquote ingezet, maar toch te gering en te weinig continu om het niveau van 1970 te halen, zoals dat wordt geraamd in bijv. de C.P.B.-studie *De Nederlandse economie in 1970*. Daarin wordt berekend dat de spaarquote in 1970 zal zijn gestegen tot 22,6 pCt., hetgeen inhoudt dat zij tussen 1965 en 1970 met gemiddeld bijna 1 pCt. per jaar zal moeten toenemen. Geen geringe opgave.

Er zou over het verloop van het aandeel van elk der spaarcategorieën, natuurlijk heel wat te zeggen zijn, meer dan in het bestek van dit — als steeds korte — openingsartikelje past. Wij beperken ons evenwel tot de particuliere besparingen en daarvan de subcategorie van het spaarbanksparen, zulks naar aanleiding van het, dezer dagen feestelijk te herdenken, feit dat 150 jaar geleden de eerste spaarbanken in Nederland werden opgericht, „geboren uit de nood der tijden” (inderdaad gedenkboek-Nederlands). Oorspronkelijk opgezet als min of meer filantropische instellingen om de arbeidende stand te helpen een „noodvoorradje” geld aan te leggen, waarop men kon terugvallen bij ziekte, invaliditeit, werkloosheid of ouderdom, zijn zij allengs geëvolueerd van een aldus sociaal gemotiveerd instituut, waar het *risicosparen* primair was, naar een meer op commerciële leest geschoeide, maar niet minder waardevolle instelling, waar het *doel-sparen* op de eerste plaats komt. Tot aan de tweede wereldoorlog kan men van een zekere grensafbakening spreken tussen de vier groepen die zich bezighielden met het aantrekken van braak liggende gelden: algemene spaarbanken, de Rijkspostspaarbank, landbouwkredietbanken en handelsbanken. Sinds de jaren vijftig vindt in steeds sterkere mate een zekere „branchevervaging” plaats, ook geografisch gezien: de landbouwkredietinstellingen „verstedelijken”.

Na 1960 gaan de spaarinstellingen elkaar pas goed beconcurreren; de slag om de spaardersgulden vangt aan, al blijft een duidelijk verschil te constateren tussen bijv. het recruiteringsveld van de spaarbank en dat van de handelsbank. Het aandeel van de handelsbanken in het totale spaartegoed bij de vier groepen spaarinstellingen stijgt van 3,9 pCt. in 1958 tot 11,3 pCt. in 1965, absoluut een verzevenvoudiging! Rijkspostspaarbank en algemene spaarbanken hebben evenwel een (relatieve) veer moeten laten; zij zagen hun aandeel dalen van 26,8 tot 21,0 pCt., resp. van 29,4 tot 27,1 pCt. Voor wat cijfermateriaal: zie blz. 564.

De laatste jaren is echter een vertraging opgetreden, zowel in de groei van het aandeel van de handelsbanken als in de daling van het aandeel van de algemene spaarbanken. Niet toevallig, als men ziet welk een uitbreiding

Besparingen in pCt. van het netto nationaal inkomen a)

Jaar	Totaal	Particuliere sector (incl. soc. verz.)	Overheid
1955 t/m 1959	19,2	15,6	3,6
1960	22,7	16,9	5,8
1961	20,9	15,2	5,7
1962	18,9	14,1	4,8
1963	17,3	13,0	4,3
1964	19,3	14,6	4,7
1965	18,8	14,5	4,3
1966	18,9	14,5	4,4
1970	22,6	15,5	7,1

a) Op basis van belastingontvangsten en -afdrachten op transactiebasis.

Particuliere besparingen in pCt. van het netto nationaal inkomen

Jaar	Bij verzekering- fondsen a)	Bij banken b)	Bij bedrijven en overige	Totaal
1955 t/m 1959	4,3	2,5	8,8	15,6
1960	4,2	4,0	8,7	16,9
1961	5,1	3,8	6,3	15,2
1962	4,5	3,7	5,9	14,1
1963	4,3	4,2	4,5	13,0
1964	4,2	3,6	6,8	14,6

a) Sociale verzekeringen, pensioenfondsen en levensverzekeringmaatschappijen.

b) Spaar- en handelsbanken.

Procentueel aandeel der spaarinstellingen in het gezamenlijk spaartegoed

Jaar	Gezamenlijk spaatgoed (in f. mln.)	Rijkspost- spaar- bank	Algemene spaar- banken a)	Landbouw- krediet- banken b)	Handels- banken
1958	7.988	26,8	29,4	40,2	3,9
1959	9.285	25,5	28,6	40,6	5,3
1960	10.829	24,5	27,7	39,5	8,3
1961	12.407	23,3	27,4	39,5	9,8
1962	14.053	23,0	27,5	39,4	10,1
1963	16.032	22,3	27,2	40,1	10,4
1964	18.036	21,5	27,0	40,2	11,3
1965	20.036	21,0	27,1	40,6	11,3
1966 c)	..	20,4	27,4	40,9	11,3

a) Inclusief niet-aangesloten en gelieerde spaarbanken.

b) Inclusief niet-aangesloten landbouwkredietinstellingen.

c) Eigen raming.

Positie Bondsspaarbanken

Jaar	Inleggers- tegoed	Saldotegoed		Aantal spaarbankboekjes	
		per boekje	per inwoner	totaal (× 1.000)	per 100 inwoners
1962	f. 3.637 mln.	f. 943	f. 306	3.855	32,4
1963	f. 4.112 mln.	f. 1.020	f. 341	4.024	33,5
1964	f. 4.582 mln.	f. 1.087	f. 375	4.212	34,5
1965	f. 5.121 mln.	f. 1.167	f. 413	4.377	35,4
1966	f. 5.717 mln.	f. 1.251	f. 465	4.562	36,4

Bronnen: Spaarbankstatistiek C.B.S.

Jaarverslag 1966 Nederlandse Spaarbankbond.

Nota inzake groei en structuur van onze economie.

Centraal Economisch Plan 1967.

het eertijds toch vrij conservatieve bedrijfsbeleid van de algemene spaarbanken heeft ondergaan: giro-opdrachten, aan- en verkoop van effecten, verhuur van kluisloketten, hypotheekverstrekking, valuta- en assurantie zaken, persoonlijke leningen, e.d. Maar ook op wat toch uiteindelijk het hoofdterrein van hun activiteiten is, voeren de algemene spaarbanken een zekere concurrentie, hetgeen o.a. tot uiting komt in een verbreding van de diversiteit der geboden spaarmogelijkheden door de Bondsspaarbanken (d.w.z. vrijwel alle algemene, plaatselijke spaarbanken).

Er zal de komende jaren veel gespaard moeten worden; we moeten de jubilerende spaarbanken maar helpen daarbij hun partijtje te blijven meeblazen. We zijn er tenslotte allen bij gebaat.

Ontwikkeling van de in Nederland sinds

DE belastingen hebben zich altijd in een grote belangstelling mogen verheugen, al was meestal het genoegen daarmee sterk negatief gecorreleerd. Enerzijds gold dat misnoegen de sterke progressie, in en vooral na de oorlog (in 1948) in het belastingtarief aangebracht, anderzijds het niet of onvoldoende aanpassen van de tarieven aan de daling van de koopkracht als gevolg van gestegen prijzen, waardoor de progressie een extra accent kreeg.

Criteria voor meting van de belastingdruk

Om de druk van de belastingen in het verloop van de tijd te kunnen volgen, worden gewoonlijk de te betalen belastingbedragen uitgedrukt als percentage van het nominaal inkomen (zie bijv. *Belastingdruk in Nederland* van het Centraal Bureau voor de Statistiek). Het dalen of stijgen van dit percentage voor dezelfde nominale inkomens in de tijd kan men dan zien als een drukverlichting resp. -verzwaring. Zo is bijv. uit bovenbedoelde publikatie over 1965 na te gaan, dat de belastingdruk in 1945 op een zuiver inkomen van f. 50.000 voor gehuwden zonder kinderen 50,5 pCt. bedroeg. Dit percentage was in 1965 teruggelopen tot 40,7, waaruit een verlaging van de belastingdruk met 19,4 pCt. volgt.

Het door het C.B.S. hier gehanteerde criterium ter beoordeling van de ontwikkeling van de belastingdruk komt er op neer, dat bij ongewijzigde belastingtarieven een stijging van de gezamenlijke inkomens in de tijd de totale quote op het gezamenlijke inkomen meer dan evenredig doet stijgen als gevolg van de progressie in de belastingtarieven. Aangezien het in deze gedachtingang echter niet relevant is of de inkomensstijging een gevolg is van welvaartstoename dan wel van geldontwaarding of van beide — de stijging van de totale quote is dezelfde in het geval de inkomensstijging alleen het gevolg is van welvaartsvergroting dan wel alleen van prijsinflatie — lijkt dit criterium voor meting van de belastingdruk in de tijd weinig zinvol.

Voor een vergelijking in de tijd lijkt het meer aanvaardbaar de belastingdruk vast te stellen voor in de tijd reële gelijke inkomens. We zouden dit de reële belastingquote kunnen noemen.

Om dit te verduidelijken het volgende voorbeeld. De koopkracht van een inkomen in 1965 van f. 50.000 is op grond van de prijsindexcijfers van het levensonderhoud gelijk te stellen aan die van een inkomen van f. 21.700 in 1945. De belastingdruk op een inkomen van f. 50.000 in 1965 beliep voor gehuwden zonder kinderen (tariefgroep II) 40,7 pCt. In 1945 bedroeg de belastingdruk op een inkomen van f. 21.700 — dus een inkomen dat een gelijke koopkracht vertegenwoordigde als f. 50.000 in 1965 — 33,6 pCt. De reële belastingdruk is dus, in tegenstelling met wat boven was geconcludeerd, niet verminderd, maar belangrijk verzwaaard, t.w. met 21,2 pCt.

Bij correctie van de belastingtarieven voor uitsluitend prijsstijging zal als gevolg van de stijging van de reële inkomens een meer dan evenredige stijging van de totale

* De statistische arbeid, aan dit artikel verbonden, werd verricht door de heer W. Brouwer.

reële belastingdruk

1938*

belastingquote optreden als gevolg van de progressie in het belastingtarief, zij het uiteraard in mindere mate dan bij ongewijzigde tarieven.

Er zijn echter nog andere zienswijzen mogelijk. Daarbij zij er op gewezen dat een reëel inkomen van x gulden in de tijd weliswaar in absolute zin een gelijk goederen- en dienstenpakket waarborgt, bij stijgende welvaart relatief echter een achteruitgang inhoudt. Een inkomen van bijv. f. 3.000 lag in 1950 vrij hoog in de inkomenspyramide. In dat jaar moest 75 pCt. van de bevolking het met een lager inkomen stellen. In 1962 was het percentage inkomens-trekkers met een lager inkomen dan f. 4.200 — een inkomen dat reëel gelijk stond aan dat van f. 3.000 van 1950 — nog slechts 37. Anders gezegd, in 1962 verdiende een geschoolde arbeider wat in 1950 een aankomende leraar v.h.m.o. verdiende.

Dit in aanmerking nemend zou men een gelijke belastingdruk o.a. ook kunnen definiëren als een quote, die voor individuele inkomens die in de tijd een zelfde plaats in de inkomenspyramide innemen, gelijk is. Aanpassing van de tarieven volgens dit criterium zou bij ongewijzigde structuur van de inkomensverdeling de totale quote op het gezamenlijke inkomen in de tijd gelijk doen zijn.

Naast beoordeling volgens deze absolute maatstaven zou men de belastingdruk in de tijd ook van algemeen economisch standpunt uit kunnen bezien, afhankelijk van de relatie die gewenst geacht wordt te bestaan tussen de totale belastingquote en het inkomensniveau. Men zou dan een gelijke individuele belastingquote kunnen definiëren als een quote, die in de tijd bij gelijke onderlinge verhoudingen der tarieven een totale quote oplevert, die gezien de niveaustijging van het totale inkomen economisch gewenst lijkt.

Gevolgdewerkwijze

In het hiernavolgende is vanwege het vooralsnog speculatieve karakter van een bepaalde onderstelling t.a.v. de gewenstheid van een bepaalde hoogte van de quote bij een gegeven niveau van het inkomen van verdere uitwerking van het laatstgenoemde alternatief afgezien, maar werd de ontwikkeling van de belastingdruk sinds 1938 getoetst aan het tweede alternatief, t.w. dat van de reële belastingdruk.

Zoals hierboven is gebleken is het bij deze methode nodig, een deflator voor de omrekening van nominale in reële gelijke inkomens in de tijd te gebruiken. Van een juiste indicator bij het meten van de koopkracht hangt de waarde van de uitkomsten af. Het lijkt verdedigbaar daarvoor de prijsindexcijfers van het levensonderhoud te kiezen zonder belastingen en sociale-verzekeringspremies, dus de prijs-

indexcijfers van het vrij besteedbare inkomen. Weliswaar kleven in de praktijk hieraan bezwaren, niet alleen omdat deze prijsindexcijfers slechts gebaseerd zijn op het consumptiepakket van gezinnen van lagere inkomens-trekkers en dus niet op hogere inkomens betrekking hebben, maar ook omdat in principe de weging van Laspeyres hieraan ten grondslag ligt, waardoor met wijzigingen in de bestedingen geen rekening wordt gehouden.

Diverse onderzoeken dezerzijds hebben aangetoond dat het eerste bezwaar niet groot is ¹⁾. Het tweede bezwaar doet waarschijnlijk meer afbreuk aan de juiste vergelijking in de tijd in verband met het in de tijd zich wijzigende consumptiepatroon. Daar komt nog bij dat voor die hogere inkomens, waaruit in belangrijke mate wordt gespaard, de prijsindexcijfers van het levensonderhoud waarschijnlijk minder geschikt zijn als deflator. Mogelijk zou mede een prijsindexcijfer van investeringsgoederen moeten worden gehanteerd, waarbij dan weer het probleem optreedt in welke mate dit in de prijsindex van het levensonderhoud moet worden ingewogen.

Dat in de prijsindex, waarmee de nominale inkomens tot reële inkomens in de tijd worden omgerekend, niet het prijsverloop van de sociale verzekeringen is opgenomen, houdt verband met het feit, dat de belastingquoten in dit artikel zijn vastgesteld aan de hand van inkomens na aftrek van verplichte sociale-verzekeringspremies. Deze zijn namelijk voor de belasting aftrekbaar. Dit houdt tevens in, dat de belastingquoten van het totale inkomen — dus het inkomen vóór aftrek van deze sociale-verzekeringspremies — lager liggen dan de hier berekende quoten. Aangezien de sociale-verzekeringspremies in de tijd ten opzichte van het inkomen relatief zijn toegenomen, vindt dus bij de gevolgde werkwijze een overschatting van de belastingdruk plaats, die in de tijd steeds groter wordt. Ruimere vrijstellingsmogelijkheden in de tijd, zoals bijv. geldt t.a.v. de verwervingskosten, het inkomen van de echtgenote e.d. oefenen een soortgelijke invloed op de quote uit.

In tabel 1 zijn voor tariefgroep II (gehuwden zonder kinderen) de reële belastingdrukpercentages opgenomen voor alle jaren waarin zich tariefwijzigingen hebben voorgedaan, alsmede voor de jaren onmiddellijk voorafgaande aan de tariefwijziging. Deze laatste betreffen de jaren 1946, 1950, 1953, 1959, 1962 en 1964. Deze jaren werden toegevoegd om een indruk te geven van de invloed op de belastingdruk van de prijsstijging in perioden dat geen belastingherziening plaatsvond en tegelijk van het

¹⁾ Zie bijv. het artikel van schrijver dezes in *Sociaal Maandblad Arbeid*, maart 1966, getiteld „De prijsindexcijfers van het levensonderhoud in discussie”.

(I.M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

TABEL 1.

Reële belastingdruk voor gehuwden zonder kinderen in procenten van in de tijd reëel gelijke zuivere inkomens ^{a)}

Zuiver inkomen in glds. van 1951	1938	1942	1946	1947	1948	1950	1951	1953	1954	1955	1956	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
4.000	4,3	9,5	12,7	11,8	11,1	12,5	10,1	10,2	9,1	8,8	8,1	8,9	9,0	9,1	8,2	7,6	8,2	7,9	7,6
6.000	6,5	14,2	16,9	15,9	15,3	16,9	14,5	14,6	12,8	12,4	11,7	12,4	12,6	12,9	12,7	11,5	12,2	11,8	11,7
8.000	7,7	17,1	18,8	18,6	19,0	20,4	17,7	17,9	15,6	15,2	14,5	15,2	15,5	15,7	15,0	14,5	15,1	15,0	14,8
10.000	8,8	18,6	20,2	20,6	21,5	23,4	20,8	21,0	18,3	17,9	17,1	18,3	18,3	18,5	17,8	17,3	18,3	17,8	17,7
15.000	10,8	21,0	23,2	25,0	27,3	28,9	26,8	26,9	24,5	24,1	23,2	24,7	25,2	25,3	24,5	24,0	25,3	24,8	24,5
20.000	12,0	23,4	26,3	28,6	31,3	33,3	31,9	32,2	30,1	29,6	28,5	30,3	30,5	30,8	29,9	29,5	30,9	30,2	30,0
30.000	14,0	28,5	33,3	35,4	37,7	39,8	39,7	39,9	38,3	37,6	36,2	37,9	38,2	38,5	37,7	37,3	38,6	38,1	38,0
50.000	17,3	38,7	44,5	45,1	45,9	47,9	48,4	48,6	48,0	47,2	45,3	46,8	47,2	47,3	46,6	46,4	47,6	47,4	47,3
Prijnsindex b) 1951 = 100	37	54	72	74	77	89	100	101	105	106	108	119	121	122'	125	129	138	145	153

a) De in de kop vet gedrukte jaren zijn de jaren waarin een belastingherziening plaatsvond. De overige genoemde jaren zijn die welke onmiddellijk aan een tariefwijziging vooraf gingen.

b) Excl. belastingen en sociale verzekeringen.

TABEL 2.

Ontwikkeling van de reële belastingdruk voor gehuwden zonder kinderen

(indexcijfers 1938 = 100)

Zuiver inkomen in glds. van 1951	1938	1942	1946	1947	1948	1950	1951	1953	1954	1955	1956	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
4.000	100	221	295	274	258	291	235	237	212	205	188	207	209	212	191	177	191	184	177
6.000	100	218	260	245	235	260	223	225	197	191	180	191	194	198	195	177	188	182	180
8.000	100	222	244	242	247	265	230	232	203	197	188	201	201	204	195	188	196	195	192
10.000	100	211	230	234	244	266	236	239	208	203	194	208	208	210	202	197	208	202	201
15.000	100	194	215	231	253	268	248	249	227	223	215	229	233	234	227	222	234	230	227
20.000	100	195	219	238	261	277	266	268	251	247	237	252	254	257	249	246	257	252	250
30.000	100	204	238	253	269	284	284	285	274	269	259	271	273	275	269	266	276	272	271
50.000	100	224	257	261	265	277	280	281	277	273	262	271	273	273	269	268	275	274	273

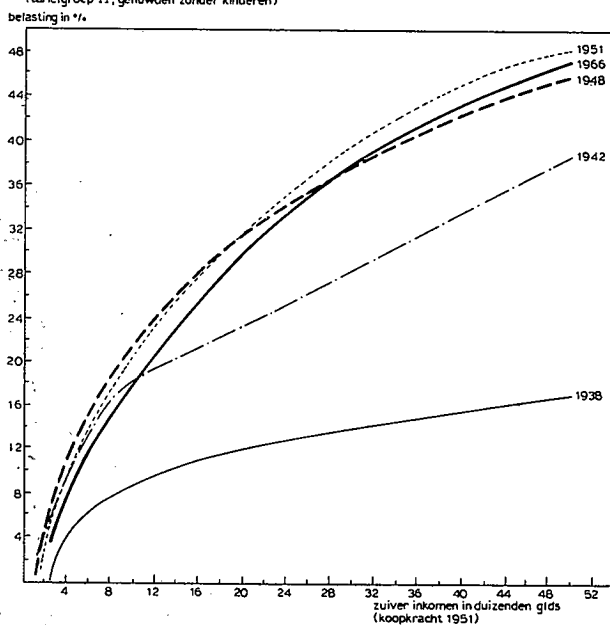
TABEL 3.

Belastingdruk voor ongehuwden resp. gehuwden met 2 kinderen (belastingdruk voor gehuwden zonder kinderen op 100 gesteld)

Zuiver inkomen in glds. van 1951	ongehuwden					gehuwden met 2 kinderen				
	1938	1942	1948	1951	1966	1938	1942	1948	1951	1966
4.000	100	150	160	183	162	60	63	50	49	46
6.000	104	150	148	167	149	69	63	63	66	66
8.000	102	150	144	159	142	80	69	73	73	74
10.000	102	150	141	154	137	85	71	78	79	80
15.000	101	150	137	146	128	90	81	85	86	87
20.000	101	150	134	139	123	93	85	88	90	91
30.000	101	150	131	132	118	95	89	93	94	95
50.000	100	146	126	125	114	97	93	96	96	97

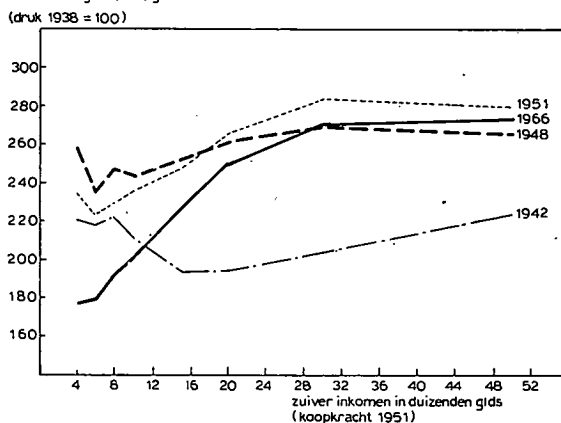
Grafiek 1

Spectaculaire wijzigingen in de structuur van de reële belastingdruk sinds 1938 (tariefgroep II; gehuwden zonder kinderen)

Grafiek 2

Spectaculaire wijzigingen in de structuur van de reële belastingdruk sinds 1938 (tariefgroep II; gehuwden zonder kinderen)

feitelijke effect van de daaropvolgende tariefwijziging. Tabel 2 geeft deze percentages in indexcijfers weer, waarbij de druk in 1938 op 100 is gesteld.

Grafiek 1 geeft voorts een beeld van de absolute hoogte van de belastingdrukpercentages voor die jaren, waarin spectaculaire veranderingen in de tarieven plaatsvonden. Grafiek 2 geeft voor dezelfde jaren in indexcijfers de ontwikkeling van de reële belastingdruk weer sinds 1938 voor inkomens die in de genoemde jaren een gelijke koopkracht vertegenwoordigden.

Uitkomsten van de analyse

Wanneer we de tabellen en met name tabel 2 bezien, dan kunnen we het volgende constateren. In 1942 werden als gevolg van een maatregel van de bezetter de belastingtarieven — we spreken hier en in het vervolg steeds van de reële tarieven — ten opzichte van 1938 in het algemeen meer dan verdubbeld, met speciaal aan de voet en de top van de verdeling iets meer stijging. Deze wijziging, met name voor de lagere inkomens, kreeg een extra groot accent in de jaren tot de tariefwijziging van 1947 als gevolg van de sterke prijsstijging in deze jaren. Het tarief van 1947 en vooral dat van 1948 bracht — maar dan op veel hoger niveau — in de onderlinge verhoudingen weer nagenoeg een herstel van de situatie in 1938, maar dit werd door de prijsstijging van 1948 wederom teniet gedaan.

Het jaar 1951 bracht een omslag in deze zin, dat de progressie steiler ging lopen door verlichting aan de voet. In de tarieven sinds 1954 zien we deze ontwikkeling zich in grote lijnen voortzetten met wederom ongunstige afwijkingen ten zede voor de lagere en middelbare inkomens in de jaren waarin zich wel prijsstijging, maar geen tariefwijzigingen voordeden. De vorm van de progressielijn — zeer snelle stijging in de aanvang en daarna een langzaam verloop naar het maximale belastingpercentage — houdt namelijk in, dat het effect van prijsstijgingen minder tot drukverzwaring leidt naarmate het inkomen hoger is.

Vergelijking van het vigerende tarief met dat van 1942 laat zien, dat het huidige tarief voor inkomens beneden f. 10.000 (prijsspeil 1951; huidig vergelijkingsinkomen rond f. 15.000) een zekere verlichting inhoudt, voor hogere inkomens een belangrijke verzwaring betekent.

Ten einde een indruk te geven van de structuurwijzigingen in de tijd in het stelsel der directe belastingen met betrekking tot de tariefgroepen onderling werd voor de jaren, waarin zich blijkens de voorgaande analyse spectaculaire wijzigingen hadden voorgedaan, de druk van deze belastingen vastgesteld voor ongehuwden en gehuwden met 2 kinderen. Deze werd gerelateerd aan die van gehuwden zonder kinderen bij gelijke inkomens. Deze verhoudingscijfers zijn opgenomen in tabel 3.

Deze tabel laat de bedoelde structuurwijziging zeer duidelijk zien. Wat de *ongehuwden* betreft blijkt dat in 1938 het tarief nauwelijks van dat van gehuwden zonder kinderen verschilde. De bezetter verhoogde in 1942 niet alleen het gehele belastingniveau, zoals uit het voorgaande is gebleken, maar verzwarde de druk voor de ongehuwden met 50 pCt. ten opzichte van de gehuwden zonder kinderen. Bij het tarief 1948 werd deze druk enigermate verlicht, behalve voor de lagere inkomens. De vermindering was sterker naarmate het inkomen hoger was. Het tarief 1951 geeft een relatieve drukverzwaring voor vrijwel alle inkomens, waarbij de verzwaring voor de lagere inkomens het grootst is. Deze tendens moge op het eerste gezicht vreemd aandoen, maar men bedenke dat sinds 1942 de

China Informatie

WIE zich op de hoogte wil stellen van wat er in China in de laatste jaren gebeurt, staat voor een niet eenvoudige opgave. Het is daarom dat wij met genoegen het volgende initiatief onder de aandacht van de lezers brengen.

Sinds 1961 bestaat de Stichting China Studie Comité, een strikt a-politieke groep die de studie en verspreiding van kennis over China wil bevorderen, daarbij de nadruk leggend op contemporaine ontwikkelingen. De stichting doet zulks door middel van conferenties, documentatie en publikaties. De laatste twee vormen zijn verenigd in het driemaandelijks tijdschrift „China Informatie”, waarvan zojuist het tweede nummer is verschenen.

Dit blad wil de bronnen en wegen wijzen voor het vinden van informatie over China; het bevat daartoe een „informatief gedeelte” en een „bibliografisch gedeelte”. In het eerste worden gegevens verschaft over documentatiecentra, cursussen, conferenties e.d. over China, voornamelijk in Nederland. Het „bibliografisch gedeelte” — waarop de nadruk valt — bevat enerzijds een rubriek literatuuropgaven met de „vaste” onderdelen Algemeen, Economie, Natuurwetenschappen en Techniek, Landbouw, Boeken in de Nederlandse taal over China, anderzijds een rubriek Literatuuroverzichten, gewijd aan wisselende thema's. In het tweede nummer zijn dat achter-eenvolgens:

- De grote proletarische culturele revolutie,
- Agrarische en demografische problematiek,
- Sino-Sowjet betrekkingen.

Voorzitter van de stichting is Prof. Dr. B. Landheer. Het redactiesecretariaat en de administratie van „China Informatie” berusten bij Mevr. C. A. van den Berg- van de Geer, Bibliotheek Technische Hogeschool, Doelenstraat 101, Delft. De abonnementsprijs bedraagt per jaar f. 8 voor particulieren, resp. f. 15 voor instellingen (f. 5 voor studenten).

belastingquote voor de in de tabel opgenomen hoogste inkomensgroep reeds rond 60 pCt. beliep. Bij verhoging van tarieven zullen die voor de hogere inkomens altijd relatief minder stijgen in verband met de maximaal bereikbare quote. Het huidige tarief 1966 ten slotte betekent voor inkomens beneden f. 12.000 (f. 8.000 in koopkracht van 1951) een herstel van de situatie in 1948, voor hogere inkomens een belangrijke verlichting van de druk, die thans lager is dan in enig jaar na het tarief 1938.

Het tarief van de *gehuwden met 2 kinderen* geeft in vergelijking met dat van gehuwden zonder kinderen in de loop van de tijd slechts wijzigingen van ondergeschikte betekenis te zien. De vermindering, die in 1942 in de tarieven t.o.v. 1938 werd aangebracht, werd in latere jaren voor wat hogere inkomens goeddeels teniet gedaan.

Het geconstateerde kan uiteraard geen waarde-oordeel inhouden over de billijkheid van de hoogte van de tarieven onderling. Daarvoor zouden draagkrachtvergelijkingen tussen bedoelde groepen beschikbaar moeten zijn, bijv. op basis van redelijk geachte bestedingen.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de hier gepresenteerde ontwikkeling van de belastingquoten mede moet worden beoordeeld in samenhang met eventuele wijzigingen in de druk van de indirecte belastingen.

's-Gravenhage.

A. I. V. MASSIZZO.

Private en sociale verzekering

Koude oorlog of vreedzame coëxistentie?

Zowel de private als de sociale verzekering hebben op het terrein van de sociale risico's hun eigen mogelijkheden en beperkingen. Daarom is er ruimte voor een vreedzame coëxistentie. Binnenkort zal het werkterrein van de particuliere verzekeraars wat betreft de sociale risico's van de werknemers nagenoeg beperkt zijn tot de aanvullende pensioenvoorziening en de ziektekostenverzekering voor werknemers met lonen hoger dan de welstandsgrens. Met betrekking tot de zelfstandigen blijft een taak bestaan op het gebied van de oudedags-, de weduwen- en wezen- en de invaliditeitsvoorziening en van het ziektekostenrisico. De particuliere verzekeraars zullen echter door samenwerking moeten streven naar het opvullen van een aantal lacunes in hun verzekeringspakket willen zij voorkomen, dat zij op de duur nog meer terrein verliezen aan de sociale verzekering. Dat zo'n samenwerking in beginsel mogelijk is bewijst de oprichting van het herverzekeringsinstituut voor slechte risico's, waardoor het probleem van de uitsluitingen in de ziektekostenverzekering is opgelost.

Inleiding

HET overgrote deel van de zgn. sociale risico's is zowel object van de private als van de sociale verzekering.

De vraag rijst, of beide verzekeringsvormen naast elkaar kunnen bestaan dan wel dat de sociale verzekering de particuliere verzekeraar van het terrein der sociale risico's zal verdringen. Het belang van de verzekerden lijkt meer gediend met een vreedzame coëxistentie, omdat beide verzekeringsvormen elk hun eigen specifieke voordelen en schaduwzijden hebben.

De keuze tussen sociale en private verzekering doet zich uiteraard uitsluitend voor voor zover het risico object is van beide vormen. Daarom bestaat er geen keuze-probleem wat betreft de kinderbijslagverzekering en de verzekering van wat tegenwoordig de zware geneeskundige risico's worden genoemd. Het lijkt niet denkbaar dat de private verzekering er in zou kunnen slagen om een kinderbijslagpolis aan te bieden. De oorzaak is hierin gelegen, dat het bij de kinderbijslag veel meer gaat om een herverdeling van inkomen dan om verzekering van een risico in de zin van een van buiten komende gebeurtenis, die iedereen kan overkomen zonder dat men daarop zelf invloed heeft. Onder de zware geneeskundige risico's verstaat men sinds het S.-E.R.-advies van enige jaren geleden de verpleging en behandeling in ziekenhuizen en psychiatrische inrichtingen na het eerste jaar en de verpleging in inrichtingen voor geestelijk en lichamelijk invaliden vanaf de eerste dag.

Deze risico's zijn op vrijwillige basis geen onverzekerbare risico's omdat de private verzekeraars zouden zijn tekort geschoten. Zij kunnen door de particuliere verzekeraars niet tegen een draaglijke premie worden verzekerd omdat de verzekerden wel bereid zijn aan te nemen, dat zij voortdurend het risico lopen om bijv. voor een operatie in het ziekenhuis te komen, doch er moeilijk van overtuigd kunnen worden, dat zij wel eens jarenlang of blijvend in een psychiatrische inrichting zouden moeten worden opgenomen. Met uitzondering van degenen, die dergelijke gevallen in de eigen omgeving of familie hebben meegemaakt, zullen de meeste mensen een polis zonder deze risicodekking prefereren boven een aanzienlijk duurdere

polis met deze risicodekking. Hier doet zich het verschijnsel voor van een natuurlijke anti-selectie, welke het onmogelijk maakt om aan degenen die zich wel bedreigd voelen, een risicodekking tegen een betaalbare premie aan te bieden. De private verzekeraars voelen zich door deze wet, indien zij zich beperkt tot de onverzekerbare risico's, allerminst bedreigd en zij zijn gaarne bereid om met de ziekenfondsen de hen toegedachte taak van uitvoerders op hun schouders te nemen.

Garantie

Wat betreft de risico's, die object zijn van beide verzekeringsvormen — ouderdom, vroegtijdig overlijden, arbeidsongeschiktheid, ziektekosten — moeten de voordelen tegen elkaar worden afgewogen. Het feit, dat beide vormen elk hun eigen merites en bezwaren hebben, vloeit rechtstreeks voort uit de omstandigheden, waardoor zij zich van elkaar onderscheiden.

In de eerste plaats kan de private verzekering niet garanderen, dat iedereen de sociale risico's op passende wijze dekt. Het verplicht karakter van de sociale verzekering biedt die garantie wel. Alleen al om die reden is het begrijpelijk, dat voor de verzekering van de sociale risico's van werknemers, in het bijzonder van werknemers met lonen beneden de welstandsgrens, gegrepen is naar het instrument van de sociale verzekering. Wanneer op 1 juli a.s. de arbeidsongeschiktheidswet en de ziektewet-nieuwe stijl worden ingevoerd, blijft er voor de private verzekeraars nagenoeg uitsluitend nog een werkterrein liggen op het gebied van de pensioenvoorziening en de ziektekostenverzekering voor werknemers met lonen boven de welstandsgrens.

Tegenover de garantie, die de sociale verzekering biedt, staat dat de vrijwillige individuele beslissing, die noodzakelijk is voor het tot stand komen van een private verzekering, betere kansen biedt aan de beleving van de eigen persoonlijke verantwoordelijkheid, hetgeen in het bijzonder de zelfstandigen zal moeten aanspreken. Niettemin is gebleken, dat ook voor hen de garantie niet geheel gemist kan worden. In het tekortschieten van de vrijwillige voorzieningen lag de voornaamste rechtsgrond voor de

invoering van de volksverzekeringen A.O.W. en A.W.W.

In de tweede plaats kan de sociale verzekering er dankzij de verplichtstelling op rekenen, dat zij alle risico's — goede en slechte — die in de groep waarop zij toepasselijk is voorkomen, zal omvatten. Zij behoeft geen vrees te koesteren voor de anti-selectie. Bij de private verzekering is dat niet het geval. De particuliere verzekeraar zal de risico's moeten classificeren en hij kan risico's, die reeds realiteit zijn geworden voordat zij werden verzekerd, niet accepteren. Immers, deze verzekeraar opereert in onderlinge concurrentie met andere verzekeraars op de vrije markt. Hij zal ten aanzien van iedere verzekerde het individueel ruilevenwicht tussen premie en prestatie zo dicht mogelijk moeten benaderen op straffe van zijn eigen ondergang.

De sociale verzekering kan tegen een uniform tarief goede en slechte risico's aanvaarden. Het goede risico betaalt dan boven de premie die voor zijn individueel geval het ruilevenwicht representeert, een kleiner of groter stuk mee aan de voor het slechte risico vereiste premie. Het slechte risico betaalt in feite een premie, die voor zijn individueel geval lager ligt dan het ruilevenwicht. Men kan in de sociale verzekering echter nog verder gaan. Het is mogelijk de individuele premie geheel los te maken van de omvang van het risico en haar eenvoudig te koppelen aan de hoogte van het inkomen. De afwijkingen van het individueel ruilevenwicht worden in de sociale verzekering gerechtvaardigd door een beroep op de solidariteit.

De particuliere verzekeraar is niet in staat dergelijke solidariteitselementen in zijn verzekering in te bouwen. Een uniform tarief voor goede en slechte risico's zou de goede risico's in de armen van de concurrentie drijven. Premie naar inkomen bij gelijke uitkering voor een ieder zou de genieters van hogere inkomens uit de verzekering jagen. Welke alleenstaande met een zelfs niet meer dan gemiddelde inkomen zou toetreden tot een vrijwillige ziektekostenverzekering, die de premielast verdeelt volgens de maatstaven van de verplichte werknemersverzekering? Aan welke pastoor zou de particuliere verzekeraar een weduwe- en wezenpolis kunnen slijten?

De sociale verzekering biedt de mogelijkheid om de premie zo te verdelen, dat de lasten op de inkomens van de sociaal zwakkeren procentueel niet zwaarder drukken dan zij bij de private verzekering zouden drukken op het gemiddelde inkomen van degenen, die een normaal risico vormen. Uit sociaal-politiek oogpunt is dit alleszins verdedigbaar, maar de mogelijkheden zijn niet onbegrensd. Een ongebreidelde toepassing van het draagkrachtprincipe zou immers tot een volledige inkomensnivellering voeren, die ongetwijfeld een eind zou maken aan de mogelijkheden om de maatschappelijke welvaart op te voeren.

Het is daarom voor geen twijfel vatbaar dat de mogelijkheid om het draagkrachtprincipe toe te passen, hetgeen uit sociaal oogpunt als een pluspunt van de sociale verzekering ten opzichte van de private verzekering moet worden beschouwd, begrensd is. Daardoor blijft er ruimte bestaan voor aanvullende private verzekering van sociale risico's. Dit geldt zowel met betrekking tot de zelfstandigen als ten aanzien van de loontrekkenden.

Differentiatie naar behoefte

In de derde plaats is gebleken dat het uitvoeringsprobleem, verbonden aan sociale verzekering voor zelfstandigen waarover men zich tientallen jaren het hoofd heeft gebroken, alleen met een minimum aan administratiekosten

en aan complicaties kan worden opgelost door de volksverzekering. Men zal moeten erkennen dat het gelukt is de uitvoeringskosten uiterst laag te houden. Uit een overzicht van de Sociale Verzekeringsbank en de Raden van Arbeid, gebaseerd op de meest recente gegevens, blijkt dat aan A.O.W. f. 3.573 mln. per jaar wordt uitgekeerd en dat hiervoor f. 24 mln. kosten — inclusief die welke door de belastingdienst voor de premie-inning in rekening worden gebracht — zijn gemaakt. De kosten bedragen dus slechts ca. 0,75 pCt. van het uitgekeerde bedrag. Voor de A.W.W. is dit ruim 3,1 pCt. en voor de A.K.W. 2,3 pCt.

De schaduwzijde van deze administratief uiterst goedkope opzet is, dat de verzekering geen rekening kan houden met de uiteenlopende behoeften aan dekking van de sociale risico's. Dit geldt zowel ten aanzien van de individuele verschillen als met betrekking tot de verschillen tussen de onderscheiden groepen van verzekerden. Ook hierin ligt een begrenzing van de mogelijkheden van deze vorm van sociale verzekering, die zich om bovengenoemde reden zal moeten beperken tot een bodemuitkering, die geacht kan worden tot ieders behoefte — althans van de overgrote meerderheid van de verzekerden — te behoren. Ook vanuit dit gezichtspunt blijft er ruimte bestaan voor de aanvullende private verzekering, die er juist in is gespecialiseerd om een nauw op de individuele behoefte afgestemde dekking aan te bieden.

Lijfrente en pensioen

In de vierde plaats is de sociale verzekering en in het bijzonder de volksverzekering in staat het risico te dekken door middel van het omslagstelsel. Het voordeel is dat op hetzelfde ogenblik, dat de verzekering wordt ingevoerd, de volle uitkering kan worden verstrekt aan al degenen, die in de situatie verkeren waarvoor de verzekering bedoeld uitkering te verstrekken. Voorts kunnen de uitkeringen welvaartvast worden gemaakt. De volksverzekering kan dit stelsel toepassen omdat bij voorbaat vaststaat, dat er steeds een aantal premiebetalers zal zijn, tenzij de wereld vergaat of een atoombom de volksgemeenschap zou vernietigen. Maar in dat geval zijn er ook geen uitkeringen meer nodig.

De private verzekering kan het omslagstelsel niet of hoogstens in zeer beperkte mate toepassen. De particuliere verzekeraar weet niet of en zo ja in welke omvang hij kan rekenen op premiebetalers op het moment, dat de premiebetalers van vandaag uitkeringsgerechtigden zullen zijn. Het is duidelijk, dat de particuliere verzekeraar, die het omslagstelsel zou gaan hanteren, onherroepelijk moet vastlopen. De premiebetalers van morgen zouden naar de concurrent gaan die in zijn portefeuille relatief minder of nog geen uitkeringsgerechtigden telt. Op dit punt is de particuliere verzekeraar ernstig in het nadeel, hetgeen des te zwaarder weegt naarmate de overheid er niet in slaagt om aan de geldontwaarding een einde te maken.

Niettemin blijft er ook in dit opzicht ruimte voor de private verzekering. Het is ondenkbaar, dat alle langlopende uitkeringen tot dekking van de sociale risico's gefinancierd zouden kunnen worden door middel van het omslagstelsel. Immers, de verzekering door middel van het kapitaaldekkingstelsel is een zeer belangrijke bron voor de kapitaalvoorziening. Het lijdt geen twijfel dat opdroging van deze bron tot grote moeilijkheden zou leiden. Voorts moet worden bedacht, dat de uitkeringen uit hoofde van verzekeringen, gefinancierd via het kapitaaldekkingstelsel, gekweekt worden uit premie plus rente.

De uitkeringen uit verzekeringen, gefinancierd via het omslagstelsel, moeten het alleen van de premie hebben. Het kan dan ook niet anders dan dat — eventuele verschillen in uitvoeringskosten buiten beschouwing gelaten — de premielast van verzekeringen, gebaseerd op het omstagsstelsel, groter moet zijn dan die van verzekeringen, gefinancierd via het kapitaaldekkingstelsel.

Toch zullen de particuliere verzekeraars, willen zij hun positie op het gebied van de oudedags-, de weduwe- en wezenvoorziening en de invaliditeitsvoorziening behouden, er goed aan doen naar wegen te zoeken om de geldontwaarding op passende wijze te compenseren. Daartoe zijn en worden reeds pogingen gedaan. Hiervoor moet men grote waardering hebben. Niettemin geloof ik dat de tot nu toe betreden paden onvoldoende zullen blijken te zijn indien de geldontwaarding blijft voortschrijden.

Daar is in de eerste plaats de methode van de winstbij-schrijvingen. Hoe welkom deze ook zijn, zij moeten van te geringe omvang blijven om in belangrijke mate een geldontwaarding van zeg gemiddeld 2 à 3 pCt. per jaar te compenseren. Bovendien worden zij door de verzekeren zelf met „goed” geld betaald, want zij resulteren — na aftrek van kosten — uit het verschil tussen de reken-rentevoet waarop de premie is gebaseerd en de werkelijk gemaakte rente. Ook het systeem waarbij de verzekering zo wordt opgezet, dat de eenmaal ingegane rente jaarlijks met een bepaald percentage — bijv. 3 — wordt verhoogd, wordt door de verzekerde zelf met „goed” geld betaald. De verzekering op basis van een fractie in een aandelen-pakket biedt geenszins de garantie, dat de uitkering niet uitgehold wordt door de geldontwaarding. De verzekerde loopt zelfs het risico, dat hij niet alleen geen compensatie voor de geldontwaarding krijgt, maar dat hij zelfs minder guldens ontvangt dan hij zou hebben gekregen uit een traditionele verzekering.

Zo er al een afdoende oplossing bestaat, lijkt deze alleen te vinden in een verdere samenwerking tussen de verzekeraars, waarbij zij een stuk van hun onderlinge concurrentie moeten prijsgeven. Deze samenwerking hebben de verzekeraars ook nodig om hun positie met betrekking tot de aanvullende pensioenvoorziening voor de werknemers te kunnen handhaven. Dankzij het feit, dat de overheid ervan mag uitgaan dat zij zich altijd zal kunnen verheugen in een groot aantal belastingbetalers, heeft zij gemeend haar ambtenaren welvaartvaste pensioenen op eindloonsbasis te kunnen geven. Het is duidelijk, dat de werknemers in het bedrijfsleven zich tekort gedaan voelen, indien hun pensioenvoorziening hierbij ver achterblijft; dit temeer daar zij in toenemende mate gaan beseffen, dat zij aan de volmaakte voorziening voor de ambtenaren moeten meebetalen via belastingheffing op hun loon en straks op hun ontwaarde pensioenen.

Overigens zal nog moeten worden afgewacht of de overheid de huidige pensioenregeling voor ambtenaren zal kunnen volhouden. Intussen moet worden geconstateerd, dat er geen enkele private pensioenvoorziening bestaat die tegen deze regeling op kan. In het beste geval is het

pensioen waardevast gemaakt via het eindloonsysteem tot de datum van ingang en is het ingegane pensioen dusdanig verzekerd, dat het ieder jaar met een bepaald percentage kan worden verhoogd. Ook komt het voor, dat het pensioen tot de ingangsdatum waardevast is gemaakt en dat op de ingegane pensioenen vrijwillige toeslagen worden verleend, waarop de gepensioneerde echter geen recht kan doen gelden. In de meerderheid van de gevallen is er zelfs geen sprake van de toepassing van het eindloonsysteem.

Welk systeem ook wordt toegepast, bij tussentijdse verandering van werkkring ontstaat er in het bedrijfsleven bijna altijd een lacune in de pensioenvoorziening. Het opgebouwde premievrije pensioen blijft zoals het is en de verzekerde kan erop rekenen, dat het als het tot uitkering komt veel van zijn waarde zal hebben verloren. Slagen de verzekeraars er niet in hieraan tijdig iets te doen dan zullen zij terrein gaan verliezen onder een groeiende aandrang om het sociale-verzekeringstelsel zodanig uit te bouwen, dat alle werknemers een pensioenvoorziening deelachtig worden welke die van de ambtenaren zo dicht mogelijk benadert.

Eerlijkheidshalve dient echter te worden gezegd, dat de particuliere verzekeraars deze problemen niet alleen kunnen oplossen. Zij hebben hiervoor de steun van de werkgevers nodig, die ervan overtuigd moeten worden dat alleen de bereidheid hunnerzijds om mee te werken aan een bij deze tijd passende pensioenvoorziening kan voorkomen, dat te eniger tijd verdergaande wettelijke verplichtingen zullen worden opgelegd.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Wat het arbeidsongeschiktheidsrisico aangaat rest de particuliere verzekeraars nagenoeg uitsluitend nog een taak ten aanzien van de zelfstandigen. De private verzekering kent reeds lang de ongevallepolis en de ziekengeldpolis. Thans bieden de particuliere verzekeraars polissen aan, die uitkering verstrekken zolang de arbeidsongeschiktheid duurt, maximaal tot de 65-jarige leeftijd is bereikt, ongeacht de vraag of de oorzaak is gelegen in ziekte of ongeval.

Voor de kortdurende gevallen van arbeidsongeschiktheid is het duidelijk dat de private verzekering voor zelfstandigen de aangewezen weg is. De behoefte aan een voorziening voor deze gevallen is onder de zelfstandigen zeer gedifferentieerd. Een eigen risico zal vrijwel steeds aanbevelenswaardig zijn en werkt in hoge mate kostenbesparend. De private verzekering kan aan de uiteenlopende behoeften volledig tegemoetkomen.

Een moeilijker punt vormt de uitsluiting op grond van de gezondheidstoestand bij het afsluiten van de verzekering. Dit spreekt temeer daar de noodzaak om tijdig een arbeidsongeschiktheidsverzekering af te sluiten nog geen gemeen goed is in de groep van de zelfstandigen. Voor de kortdurende gevallen weegt deze moeilijkheid echter minder zwaar. Anders wordt het indien het risico van langdurige of blijvende invaliditeit in de beschouwing wordt

(I.M.)

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico: aandelen

betrokken. Met betrekking tot dit risico kan de uitsluiting desastreuze gevolgen hebben. Daar komt nog bij dat in het geval van langdurige of blijvende invaliditeit het probleem van de geldontwaarding weer een belangrijke rol gaat spelen.

Het is om deze redenen dat de S.-E.R., gehoord de organisaties van de zelfstandigen, de Minister heeft geadviseerd een wettelijke arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen in te voeren, die een welvaartvaste bodemuitkering zou moeten verstrekken in gevallen van een belangrijke mate van arbeidsongeschiktheid, voor zover de invaliditeit langer dan een jaar bestaat. Mede omdat de wens van de zelfstandigen om beoordeeld te worden naar een andere invaliditeitsmaatstaf dan de loontrekkenden, t.w. arbeidsongeschiktheid voor eigen werk, redelijk werd geacht, is geen volksverzekering aanbevolen. De Minister is geadviseerd om voor de zelfstandigen een eigen wettelijke verzekering in te voeren. Daardoor zal de uitvoering aanzienlijk gecompliceerder worden. De Minister heeft er tot nu toe weinig in gezien, zodat aangenomen kan worden dat de voorbereiding van een wetsontwerp nog weinig of in het geheel niet gevorderd zal zijn.

In de gedachtengang van de S.-E.R. zou voor de particuliere verzekeraars dus overblijven de voorziening voor kortlopende gevallen en de verzekering van aanvullende uitkeringen op het bodempensioen. Het lijkt echter niet uitgesloten dat de particuliere verzekeraars het gehele terrein zouden kunnen behouden, indien zij er binnen afzienbare tijd in zouden slagen om het selectieprobleem en het vraagstuk van de compensatie van de geldontwaarding op passende wijze op te lossen. Het zal hen dan tevens moeten gelukken om de overgrote meerderheid van de zelfstandigen te overtuigen dat het afsluiten van een verzekering een absolute noodzaak is. Het lijkt er op dat hier voor de verzekeraars nog een goede kans ligt en dat zij verstandig zullen doen deze te benutten voordat een wetsontwerp het parlement heeft bereikt.

Ziektekostenverzekering

Ten slotte rest dan het vraagstuk van de ziektekostenverzekering, dat de afgelopen tijd zelfs heeft doen denken aan een warme oorlog tussen de private en de sociale verzekering. Het is begonnen met de indiening door de inmiddels afgetreden Minister Veldkamp van het wetsontwerp beperkte volksverzekering (B.V.V.). Dit wetsontwerp beoogde alle burgers met een inkomen tot aan de premiegrens A.O.W. onder de verplichte ziekenfondsverzekering te brengen. Het is inmiddels weer ingetrokken, doch in plaats hiervan stelde de Minister het parlement voor het wetsontwerp A.W.Z. zodanig te wijzigen, dat deze wet ook de ziekenhuisverpleging en de klinisch specialistische behandeling gedurende het eerste jaar omvatten. Dit voorstel heeft in ieder geval de verdienste, dat de premieheffing naar draagkracht beperkt wordt tot die ziekterisico's, welke niemand zonder verzekering kan dragen; dat ook de inkomens boven de premie-

inkomensgrens A.O.W. aan de solidariteit moeten bijdragen en dat het probleem van de uitsluitingen op medische gronden zou zijn opgelost. De Minister haalde zich echter met dit voorstel pas goed de gramschap van de particuliere verzekeraars op de hals.

Nu de ziektekostenverzekeraars er inmiddels in zijn geslaagd door samenwerking de slechte risico's onder te brengen in een pool, kan de uitbreiding van de A.W.Z. niet meer gerechtvaardigd worden door het feit, dat een passende dekking niet voor iedereen bereikbaar is. De verzekeraars hadden echter beter gedaan om eerder met deze oplossing te komen. Zij hebben gewacht tot het water aan hun lippen stond. Dat getuigt van weinig visie op de maatschappelijke ontwikkeling en van weinig gevoel voor een tactische opstelling. Overigens is deze gang van zaken wel begrijpelijk, want ten slotte hebben de verzekeraars een stuk bewegingsvrijheid op de markt moeten prijsgeven om huizen te kunnen verzekeren, die reeds of nagenoeg in brand staan en dat is wezenlijk in strijd met de tot nu toe gehuldigde opvattingen over het verzekeringsbedrijf.

Het is onontkoombaar dat degenen, die zich niet op tijd verzekerd hebben, slechts aanvaard kunnen worden indien zij bereid zijn voor het extra risico een extra premie te betalen. Het is al mooi dat degenen, die door overschrijding van de loon- of inkomensgrens uit de ziekenfondsverzekering moeten, ongezien tegen normale premie kunnen worden geaccepteerd. Het is droevig, dat sommigen die leiding moeten geven aan de sociale ontwikkeling, stellen, dat de verzekeraars slechte risico's in de strafklasse plaatsen. Zij behoorden beter te weten. Wie zich op tijd op kostprijsbasis van de gekozen klasse verzekert, betaalt — hoe oud hij ook wordt — de normale premie en zijn kinderen worden, mits binnen een maand na de geboorte aangemeld, tegen normale premie aanvaard ongeacht aangeboren gebreken. Men dient te bedenken, dat hij die zich te laat verzekert, vele jaren premie heeft uitgespaard.

De enige rechtsgrond, die voor een uitbreiding van de A.W.Z. thans nog kan worden aangevoerd, is dat de lasten op een rechtvaardiger wijze, nl. naar inkomen, zullen worden verdeeld. Deze rechtsgrond houdt een sociaal-politiek oordeel in waarover men verschillend kan denken. Voorlopige becijferingen, waarbij de te verwachten premie A.W.Z. voor de ziekenhuisverpleging en de klinisch specialistische behandeling gedurende het eerste jaar is vergeleken met de premie van de ziektekostenverzekeraar, wijzen uit dat alleenstaanden aanzienlijk meer zullen moeten gaan betalen. Voor hen kan de premie A.W.Z. oplopen tot bijna het dubbele of meer van de premie, die de particuliere ziektekostenverzekeraar moet vragen. Voor de gezinnen resulteren enigszins belangrijke lastenverlichtingen bij inkomens beneden f. 7.000 tot f. 10.000 per jaar, afhankelijk van het kindertal. Voor gezinnen met inkomens van f. 9.000 tot f. 14.000 komt er soms enige lastenverlichting en soms enige of aanzienlijke lastenverzwaring uit de bus.

(I.M.)

VEREENIGD BEZIT VAN 1894

Om de uitbreiding van de A.W.Z. voor de aspirant-premieplichtigen aantrekkelijker te maken, heeft oud-Minister Veldkamp voorgesteld om de premie als persoonlijke verplichting aftrekbaar te maken voor de loon- en inkomstenbelasting. Tegelijkertijd is medegedeeld dat de verstrekkingen onbelast zullen zijn en dat zou ook moeilijk anders kunnen. Immers, men zal iemands belastbaar inkomen toch niet kunnen verhogen omdat hij in het desbetreffende fiscale jaar in het ziekenhuis heeft gelegen en er bijv. voor f. 2.000 krachtens de A.W.Z. aan hem is besteed. De uitvoering van dit voorstel zou de introductie betekenen van een fiscaal monstroom, want de aftrekbaarheid van verzekeringspremies is tot nu toe terecht alleen toegestaan indien de uitkeringen worden belast.

Bovendien is het fiscaal voordeel voor de premieplichtigen ten dele slechts schijn. Immers, de als persoonlijke verplichting aftrekbare premie zal niet kunnen meertellen voor het aantonen van buitengewone lasten, zodat het moeilijker zal worden voor de aftrek uit dezen hoofde in aanmerking te komen. Voorts is het fiscale voordeel het grootste naarmate het inkomen hoger is. Daardoor ontstaat de situatie, dat aan inkomens van f. 14.000 een grotere extra last zal worden opgelegd dan aan bijv. een inkomen van f. 30.000. Een merkwaardig verschijnsel voor een sociale verzekering, die bedoeld tot een lastenverdeling naar draagkracht te komen.

De betrokken sociale groepen zullen zelf de merites van de lastenverschuiving moeten beoordelen en op grond daarvan hun keuze moeten bepalen. Hierbij zal tevens een rol spelen hoe men de toekomstige situatie ziet in verband met de te verwachten voortzetting van de tendens van sterk stijgende kosten van medische verzorging. Voorts zal in de beschouwing moeten worden betrokken wat de gevolgen zullen zijn voor de levensvatbaarheid van de aanvullende verzekering, zoals die voor de hogere klasse in het ziekenhuis en voor de poliklinische hulp. Ten slotte zal de positie bekeken moeten worden van hen, die tot nu toe hun brood verdienen in het bedrijf van de private ziektekostenverzekeraars. Gelukkig zal men de kans krijgen alle aspecten in de noodzakelijke rust te onderzoeken nu de S.-E.R. de Minister heeft geadviseerd geen overijde stappen te doen en aangenomen mag worden, dat de Minister dit advies ter harte zal nemen.

's-Gravenhage.

Drs. J. P. DE HEIJ.

Appendix

In de tabellen 1 t/m 3 is de lastenverdeling onder vigeur van de uitgebreide A.W.Z. vergeleken met die, welke voortvloeit uit het huidige normale tarief van de particuliere ziektekostenverzekeraar. Daarbij is uitgegaan van een A.W.Z.-premie van 3 pCt. van het premieplichtig inkomen A.O.W. conform de raming in de derde nota tot wijziging van het wetsontwerp A.W.Z. Deze premie is vergeleken met het derde-klasetarief van een particuliere ziektekostenverzekeraar, die zijn werkterrein beperkt tot Noord- en Zuid-Holland. Deze provincies behoren tot de gebieden met „dure” ziekenhuizen. In deze premie is de verhoging van de ziekenhuistarieven per 1 januari 1967 verdisconteerd. De eerste kolom onder het opschrift „Verschil” is exclusief en de tweede kolom inclusief de belastingvermindering voortvloeiend uit de aftrekbaarheid van de premie A.W.Z. als persoonlijke verplichting. De belastingvermindering is globaal berekend naar het marginaal tarief 1966.

In de tabellen 4 en 5 is de verschuiving in de lastenverdeling verrat, die geldt voor degenen die bij het vrijwillig ziekenfonds zijn aangesloten. Daarbij is in aanmerking genomen dat circa de helft van de gemiddelde ziekenfondspremie voor 1967 moet worden toegerekend aan de verstrekkingen, waarmee de A.W.Z.

volgens het voorstel van oud-Minister Veldkamp zou worden uitgebreid. Aangetekend zij, dat de premieraming in de derde wijzigingsnota niet is toegelicht en dat de S.-E.R. in zijn advies van 12 april 1967 blijk geeft te vermoeden dat de premie door de Minister te laag is geschat, omdat aangenomen moet worden dat de specialisten niet bereid zijn mede te werken op basis van het ziekenfondstarief.

TABEL 1. *Alleenstaande*

Inkomen	Premie A.W.Z.	Premie verzekeraar a)	Verschil	
f. 5.000	f. 150	f. 156	- f. 6	- f. 36
„ 10.000	„ 300	„ 156	+ „ 144	+ „ 45
„ 14.000	„ 420	„ 156	+ „ 264	+ „ 104
„ 30.000	„ 420	„ 156	+ „ 264	+ „ 29

a) Inclusief een opslag van 20 pCt. voor de niet in gezinsverband levende alleenstaanden.

TABEL 2. *Echtbaar zonder kinderen*

Inkomen	Premie A.W.Z.	Premie verzekeraar	Verschil	
f. 5.000	f. 150	f. 260	- f. 110	- f. 135
„ 10.000	„ 300	„ 260	+ „ 40	+ „ 30
„ 14.000	„ 420	„ 260	+ „ 160	+ „ 40
„ 30.000	„ 420	„ 260	+ „ 160	+ „ 50

TABEL 3. *Echtbaar met kinderen beneden 16 jaar*

In-komen	1 kind		2 kinderen		3 en meer kinderen	
	Verschil		Verschil		Verschil	
f. 5.000	- f. 175	- f. 194	- f. 240	- a)	- f. 305	- a)
„ 10.000	+ „ 25	+ „ 94	+ „ 90	- f. 159	+ „ 155	- f. 203
„ 14.000	+ „ 95	+ „ 25	+ „ 30	+ „ 84	+ „ 35	+ „ 144
„ 30.000	+ „ 95	+ „ 115	+ „ 30	+ „ 166	+ „ 35	+ „ 224

a) Geen belastingvermindering omdat men onder de belastingvrije voet valt.

TABEL 4. *Alleenstaande*

In-komen	Fonds-premie thans	Fonds-premie nieuw	Premie A.W.Z.	Totaal	Verschil	
f. 5.000	f. 330	f. 165	f. 150	f. 315	- f. 15	- f. 45
„ 10.000	„ 330	„ 165	„ 300	„ 465	+ „ 135	+ „ 36
„ 12.000	„ 330	„ 165	„ 360	„ 525	+ „ 195	+ „ 62

TABEL 5. *Echtbaar*

In-komen	Fonds-premie thans	Fonds-premie nieuw	Premie A.W.Z.	Totaal	Verschil	
f. 5.000	f. 660	f. 330	f. 150	f. 480	- f. 180	- f. 199a)
„ 10.000	„ 660	„ 330	„ 300	„ 630	+ „ 30	+ „ 90
„ 12.000	„ 660	„ 330	„ 360	„ 690	+ „ 30	+ „ 60

a) Uitsluitend voor echtparen met één kind. Bij twee en meer kinderen is er geen belastingvermindering, omdat men dan onder de belastingvrije voet valt.

(I.M.)

WARMTE	TECHNIEK
BEUKERS	SCHIEDAM

Vlaamse visie op de ontwikkelingsproblematiek

OP 19 en 20 mei vond te Gent het Achtste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres plaats. Het thema van dit congres, waarvoor ook de leden van de (Nederlandse) Vereniging voor de Staathuishoudkunde en vele anderen uit binnen- en buitenland waren uitgenodigd, was: *De ontwikkelingshulp, gezien vanuit het standpunt der hulpverlenende landen.*

De referaten die over dit onderwerp waren uitgebracht, vulden twee folianten van tezamen 800 bladzijden. Als referent traden op hoogleraren, (internationale) ambtenaren, ondernemers en zelfs de oud-Gouverneur-Generaal van de Congo.

Door dit congres hebben de Vlaamse economen niet alleen tot uiting willen brengen dat zij op economisch gebied kosmopolitisch denken dan men — de Walen? — wellicht denkt, maar ook een bijdrage geleverd aan de bestudering van een belangrijk brok hedendaagse problematiek.

Het is nooit eenvoudig de besprekingen op een groot congres samen te vatten, zeker niet als — zoals in dit geval — de discussies tussen de duizend deelnemers waren verdeeld over zestien in vier groepen ondergebrachte commissies. Doordat het congres besloten werd met een forumdiscussie kwamen de belangrijkste in de groepen en een separaat gehouden seminarium behandelde punten toch wel duidelijk naar voren. Natuurlijk was de rijstebrijberg van bekende ontwikkelingsproblematiek niet te vermijden. Daarnaast kwamen echter verschillende nieuwe ideeën naar voren.

Tegen de achtergrond van de referaten, enkele commissievergaderingen en plenaire zittingen worden onderstaand enkele actuele, tijdens het congres behandelde, punten belicht.

Organisatie van de internationale handel

In het betrokken referaat werd de stelling verkondigd dat wereldgoederenovereenkomsten voor de ontwikkelingslanden niet die betekenis hebben, die er wel eens aan wordt toegeschreven. Als ze leiden tot relatief hoge prijzen voor grondstoffen, zal de exportop-

brengst van sommige ontwikkelingslanden kunnen stijgen. De ontwikkelingslanden lopen dan wel de kans de rekening daarvoor gepresenteerd te krijgen in de vorm van hogere prijzen voor de ingevoerde industrieproducten, waarin bedoelde grondstoffen zijn verwerkt. Nog meer schade zou een mogelijke substitutie van die grondstoffen door bijv. synthetische producten berokkenen. De laatste decennia is gebleken dat een dergelijke substitutie zich in meer gevallen heeft voorgedaan dan men misschien had verwacht.

In dit verband werd gunstiger geoordeeld over een systeem van compensatoire financiering bij schommelingen in de exportontvangsten van ontwikkelingslanden. Men verheelde zich overigens niet dat een dergelijke koopkrachtstabilisatie alleen soelaas biedt aan ontwikkelingslanden met een export van enige betekenis. Niettemin werd recent een voorstel van de Wereldbank inzake compensatoire financiering, waarbij de mogelijkheid is voorzien leningen in schenkingen om te zetten, als een belangrijke positieve bijdrage begroet.

In het bewuste referaat werd de export van grondstoffen gesteld tegenover die van „afgewerkte” producten. Weinig accent kreeg daardoor het diversificatiestreven, waarmee bedoeld wordt de ontwikkeling die aangrijpt bij die activiteiten waarvoor het land in kwestie bijzondere (natuurlijke) geschiktheid bezit, derhalve de produktie, waarbij comparatieve voordelen te behalen zijn. Dit doet zich in vele grondstoffen exporterende ontwikkelingslanden voor ten aanzien van de verwerking van die producten tot halffabrikaten.

Particuliere ontwikkelingsactiviteiten

Op het congres werd ontwikkelingshulp beschouwd als een bewuste vrijgevigheid van de hulpverlenende landen. Investerings van bijv. particuliere buitenlandse ondernemers vallen hier niet onder. Allerwegen werd echter benadrukt dat juist particuliere investeringen — en met name van buitenlandse ondernemingen —

een belangrijk ontwikkelingsinstrument zijn. Dergelijke investeringsactiviteiten geven het land niet alleen de beschikking over additioneel permanent vermogen, maar voorts over een combinatie van kapitaal, management en know-how.

Men realiseerde zich wel, dat deze ontwikkelingsbron tot nu toe hoofdzakelijk schijnt te worden geëxploiteerd door grote ondernemingen en dat lang niet elke ondernemer in de positie verkeert kapitaal in de ontwikkelingslanden rendabel te maken. Nodig is niet alleen dat de politieke risico's worden weggenomen (bijv. door overheidsgaranties) maar ook dat de winstverwachtingen verbeteren. Dit kan alleen als het investeringsklimaat in gunstige zin verandert.

De congresstukken bevatten interessante informatie o.m. over de particuliere kapitaalstroom. Zo blijkt uit de betrokken gegevens dat het aandeel van de particuliere kapitaalstroom in de totale kapitaalstroom, welke van Nederland naar de ontwikkelingslanden gaat, qua omvang en samenstelling relatief belangrijker is dan in de andere E.E.G.-landen. In geen dezer landen, noch voor de E.E.G. als geheel, bedraagt de privé-quote in de totale stroom meer dan zeven tiende zoals bij ons. Wat het aandeel van de particuliere investeringen in de privé-stroom betreft (de rest bestaat uit exportkredieten) worden wij alleen overtroffen door Duitsland. In dit land — evenals trouwens in Frankrijk — is het particuliere aandeel in de totale kapitaalstroom betrekkelijk gering.

Uitbreiding handel van de ontwikkelingslanden

Zoals ook door U.N.C.T.A.D. is gesteld, wordt een verdere industrialisatie in de ontwikkelingslanden onder meer gehinderd door gebrek aan samenwerking tussen naburige ontwikkelingslanden onderling. De handel tussen deze landen is gering en neemt nauwelijks toe. Dit komt mede omdat de economische structuur in die landen ten opzichte van elkaar weinig complementair is. Hierdoor wordt gemeenschapsvorming in die gebieden tegenwerkt, evenals trouwens door gebrek

aan solidariteitsgevoel tussen de betrokkenen — veelal nog niet lang geleden onafhankelijk geworden — staten. In dit verband kwam de mogelijkheid ter sprake van concentratie van ontwikkelingshulp op enkele landen die dan zouden moeten fungeren als „groeipolen”. Men stond hier weinig positief tegenover, en meende dat van zulke groeipolen slechts zuigkracht en geen uitstralings-effect zou uitgaan. Tinbergen meende dat de „groeipool”-gedachte voor een deel in gunstiger zin zou kunnen worden gerealiseerd als overgegaan werd tot de formatie van tolunies (bijv. beperkt tot de voornaamste handelsprodukten) en investeringscoördinatie. Geopperd werd ook dat „groeipolen” van betekenis kunnen zijn, als het gaat om projecten welke voor meer dan één land nut hebben, bijv. de aanleg van een haven of de kanalisatie van een rivier welke door meer dan één land stroomt.

Het bestaan van invoerrechten voor afgewerkte produkten in de geïndustrialiseerde landen oefent volgens de referenten evenmin een gunstige invloed uit op de groei van de export van de ontwikkelingslanden. Afgezien van enkele produkten, zoals textielgoederen, zijn er betrekkelijk weinig industrieproducten waarin ontwikkelingslanden zonder dumping te bedrijven met de ontwikkelde landen kunnen concurreren.

De in het betrokken referaat aangehaalde uitspraak van Bela Belassa dat in de geïndustrialiseerde landen „klaarblijkelijk de tendens bestaat protectie te verlenen aan de industrieën waarin de ontwikkelingslanden omwille van de arbeidsintensieve produktiemethode en de relatief eenvoudige technieken een gunstige concurrentiële positie bekleden” geeft een niet geheel juist beeld. Immers, in de meeste gevallen werden bedoelde invoerrechten ingesteld ter wering van produkten uit andere geïndustrialiseerde landen. Dat deze rechten nu een zelfde effect hebben op de uitvoer van ontwikkelingslanden, is wat anders dan wordt gesuggereerd.

Ontwikkelingshulp algemeen

Gezien het thema van het congres is het begrijpelijk dat het langst gediscussieerd werd over de verschillende facetten van ontwikkelingshulp in meer enge zin. Natuurlijk werd de hulp onvoldoende geacht. Dit is vooral zo wanneer deze — en men liet niet na dit enkele malen te herhalen — vergeleken wordt met de uitgaven voor bewapening (mondiaal gezien \$ 10 mrd.

hulp tegenover \$ 133 mrd. voor bewapening, terwijl de extra kapitaalabsorptiecapaciteit van de ontwikkelingslanden wordt geschat op „slechts” nog eens \$ 10 mrd.).

De afgelopen decennia is gebleken, dat de omvang van de ontwikkelingshulp ten naaste bij hetzelfde verloop te zien geeft als dat welke door de Wet van Engel wordt verondersteld voor de uitgaven aan voeding bij toenemende inkomens. Net zoals in laatstbedoelde gevallen, schijnen de ontwikkelingsbijdragen relatief achter te blijven als de nationale inkomens van de geïndustrialiseerde landen stijgen. Benadrukt werd dat de ontwikkelingshulp noorts geringer in omvang is dan de nominale waarde ervan doet veronderstellen. Er mede gepaard gaande schuldenlast maakt dat de contante waarde van het hulpbedrag kleiner wordt.

Overigens zegt deze wijze van berekening niet alles. Immers, investeringen welke door middel van leningen zijn gefinancierd, hebben — evenals door particulieren doorgevoerde investeringen — doorgaans een hogere waarde dan uit berekeningen van de contante waarde blijkt. De gebouwen, installaties e.d. kunnen een langer leven hebben dan overeenkomt met de afschrijvingsperiode. De „earning power” blijft zodoende langer intact. Evenmin zijn de externe economische voordelen welke het gevolg zijn van een min of meer continue investeringsproces — ook al wordt de schuldenlast zwaarder — in de contante-waardemethode te verdisconteren.

OVER de vooruitzichten van de ontwikkelingshulp heerste uiteindelijk nog een zeker gevoel van optimisme. Men drukte dit uit door te stellen dat de hulp in de afgelopen tijd voornamelijk een experimenteel karakter heeft gehad. Intussen is de hulp in vele landen niet meer uit de begroting weg te denken en is politiek gezien nu bijna een noodzakelijkheid, een plicht geworden, net zo als bij de toepassing van de Algemene bijstandswet in ons land die uitgaat van een plicht van de overheid tot bijstand aan hulpbehoevende particulieren. In de hulpverlenende landen begint men nu ook te beseffen dat er hulpverlenings„ doctrines” nodig zijn, wellicht juist omdat in de inmiddels verstreken tijd van de „development decade” gebleken is dat het in 1960 gestelde doel van 5 pCt. groei voor de ontwikkelingslanden in het algemeen niet kan worden gehaald en de export

INTERN TRANSPORT TRANSPORTWERKTUIGEN

TRANSPORTA

Postbus 3, Jutphaas, Tel. (03471) 4 86

(I.M.)

van die landen zich — evenals de schuldenlast — weinig bevredigend ontwikkelt. Dat zou de aanvaarding in internationaal verband van een ontwikkelings„charter” wenselijk maken. Vast is komen te staan dat ontwikkelingshulp meer als ontwikkelingssamenwerking moet worden gezien. Daartoe zou analoog aan het Marshall-plan de samenwerking tussen gevende en ontvangende landen moeten worden geïnstitutionaliseerd. De ontwikkelingshulp zou dan moeten worden geleid langs een orgaan analoog aan de indertijd gevormde Organisatie voor Europese Economische Samenwerking. Dit zou ook de vraag van „multi- of bilaterale hulpverlening” kunnen zijn. Voorts zou dit de mogelijkheid voor bepaalde landen om culturele en ideologische kolonialisatie te bedrijven verhinderen.

Zoals gezegd, de ontvangende landen zouden moeten meewerken en die maatregelen moeten nemen om de hulp zo effectief mogelijk te doen zijn. Dan zou wellicht voorkomen kunnen worden dat door „brain drain” de technische hulp (experts welke in het buitenland werken) van Griekenland aan de Verenigde Staten — zoals thans — driemaal zo groot is als die van de Verenigde Staten aan Griekenland. Dan zou ook de situatie kunnen worden vermeden dat, terwijl Frankrijk de laatste jaren meer dan veertig artsen naar Senegal heeft gestuurd, er terzelfder tijd een even groot aantal Senegalese artsen zich in de Parijse agglomeratie heeft gevestigd.

Conferenties als deze hebben doorgaans een weinig waarneembare „follow up”. Zal het Achtste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres op dit punt verschillen? Wellicht is dit het geval. Afgesproken is namelijk dat men zal terugkomen op de idee van een algemeen wereldcharter voor ontwikkelingssamenwerking en dat over het uitdragen van die idee nader overleg zal plaatsvinden tussen de hoogleraren Vlerick (de voorzitter van het congres), Baeck en Tinbergen.

Barendrecht.

Drs. J. H. VAN OMMEN.

Toch ook tegen het referendum!

DE heer C. de Koning trekt van leer tegen het referendum (*E.-S.B.* van 12 april 1967) en ik kan het met zijn argumenten geheel eens zijn. Hij maakt echter van de gelegenheid gebruik om aan de vele legendes die geregeld door pers, radio en televisie over D '66 worden verspreid (zoals „dissidente liberalen”, „ze hebben geen sociaal-economisch program” en „ik zou wel eens willen weten hoe ze aan al dat geld gekomen zijn”) er een toe te voegen: Hij schrijft namelijk: „Een politieke partij heeft het referendum in zijn programma opgenomen (D '66, Hoofdstuk Staatsrecht, art. 14)”. Juist die volledige documentatie, met artikelnummer en al, moet aan de legende een cachet van echtheid geven. Wat staat er echter in dat art. 14 te lezen?

„De mogelijkheden en wenselijkheden van een referendum in bijzondere omstandigheden dienen nader te worden bestudeerd. Bij eventuele invoering zou onderscheid kunnen worden gemaakt tussen een referendum waarbij de uitkomst bindend is voor regering en parlement, en een referendum waarbij de uitkomst medebepalend is voor de verdere behandeling. Toelichting: Ook tijdens de parlementaire periode kunnen zich vraagstukken van grote betekenis voor ons gehele volksleven voordoen, waarbij juist in die situaties de versterkte democratische besluitvorming, waarvan D '66 voorstander is, moet worden geëffectueerd. Dit zou betrekking kunnen hebben op onderwerpen waarbij de vraagstelling geen grote moeilijkheden behoeft op te roepen”.

De nauwkeurige lezer kan uit deze tekst moeilijk afleiden dat D '66 zich tot onvoorwaardelijk voorstander van het referendum verklaart. De door de heer De Koning opgesomde bezwaren zijn daar maar al te goed bekend. Evenals trouwens het feit dat Zwitserland een weinig gelukkig voorbeeld is en dat Frankrijk daarentegen een uitstekend voorbeeld is tot welke misbruiken het referendum aanleiding kan geven. Daar wordt echter tegenovergesteld dat geen middel tot wilsuïting en tot betere functionering van de democratie veronachtzaamd moet worden. Tot die middelen behoort onder bepaalde omstandigheden ook het referendum. Ook de heer De Koning erkent dit en somt zelfs een aantal gevallen op. Dit zijn nu juist de gevallen waaraan ook D '66 heeft gedacht. Het is daarom zinvol de mogelijkheden van het referendum voor die gevallen nader te onderzoeken. Er bestaat op deze punten geen enkel verschil van mening tussen de heer De Koning en D '66.

Op het in december jl. gehouden congres van D '66 was er op één punt verschil van mening. Een niet onaanzienlijke minderheid vond het gewenst in een aantal bijzondere situaties, zoals ook door de heer De Koning opgesomd, in de mogelijkheid van een referendum te voorzien. Een meerderheid wilde hier voorlopig niet aan. Minderheid en meerderheid waren het erover eens dat de zaak belangrijk genoeg was om nader bestudeerd te worden.

Ik vraag mij af waarom de heer De Koning als een soort Don Quijote de windmolen D '66 ten tonele voert. Heeft hij het programma van D '66 zo slecht begrepen? Heeft hij gedacht: „ze zeggen het zus, maar ze bedoelen het zo”? Of heeft hij alleen maar een zet op het politieke schaakbord willen doen? Alleen de heer De Koning zelf kan hier opheldering over verschaffen.

's-Gravenhage.

A. R. VAN DER BURG.

ALS een politieke partij — D' 66 — in haar programma hardop gaat denken over een kwestie als de invoering van referendums, zonder een duidelijk voor of tegen uit te spreken, is de kiem voor misverstanden gelegd.

De heer Van der Burg stelt dat er geen enkel verschil van mening bestaat tussen de stellingen van mijn artikel „Tegen het referendum” en de opvattingen van de meerderheid binnen D' 66. Dit is verheugend om te horen, maar is daarmee het — inderdaad onder voorbehoud geformuleerde — referendumpunt uit het programma van D' 66 weg te denken? Ik vrees van niet. Het referendum is immers ten nauwste verbonden met de instelling van de gekozen minister-president, waarvoor D' 66 zich tot pleitbezorger heeft gemaakt.

In het *Nederlands Juristenblad* van 12 april 1967 wordt van redactiewege een artikel aangehaald van N. C. J. M. Kappeyne van de Copello, gepubliceerd in 1927 (!), waarin een pleidooi voor een gekozen minister-president wordt gehouden. De auteur wijst er terloops op dat een eventueel conflict tussen een gekozen minister-president en een gekozen parlement alleen langs constitutionele weg op te lossen is d.m.v. rechtstreekse volksraadpleging — dus door een referendum! Ik moet bekennen dat mij dit belangrijke verband tussen een van de kernpunten van het programma van D '66 en de kwestie van het referendum was ontgaan. De reactie van de heer Van der Burg geeft de gelegenheid om dit verzuim goed te maken.

Ten slotte kan ik de heer Van der Burg de verzekering geven dat mijn artikel werd geschreven, niet als donquichotterie en niet als politiek spelletje schaaak, maar als blijk van verontrusting over de wijze waarop in de laatste tijd met onze parlementaire democratie wordt omgegaan. Serieuze vernieuwers bevinden zich in het gezelschap van politieke anarchisten, om maar niet te spreken van het gezelschap diergenen die reikhalzend uitzien naar een Nederlandse sterke man, die zgn. schoon schip maakt. Het referendum is bij uitstek het middel, niet om het democratische spel te spelen, maar om de spelregels te wijzigen ten gerieve van deze laatste categorie.

Bilthoven.

Drs. C. DE KONING.

De banken en de inflatie

IN *E.-S.B.* van 22 maart jl. wordt in de discussie over „De banken en de inflatie” tussen de heer J. Varkevisser en de heer L. F. van Muiswinkel m.i. een belangrijk facet achterwege gelaten, nl. de inflatoire werking van (voornamelijk) de lagere overheid. Wederom, zo mag men wel stellen.

In het jaarverslag over 1965 van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten, die de centrale financiering diende te regelen, staat in een tabel op blz. 25:

Jaar	Bruto vlottende schuld gemeenten (in f. mln.)	Netto vlottende schuld gemeenten (in f. mln.)
eind 1958	1.553	1.358
eind 1959	1.217	1.033
eind 1962	837	556
eind 1963	1.194	897
eind 1964	1.531	1.255
eind 1965	1.801	1.477

De cijfers over 1966 zullen zeker niet gunstiger zijn. De kapitaaluitgaven van de gemeenten bedroegen, uitge-

drukt in procenten van de bruto nationale investeringen in vaste activa, in 1950: 25,5 pCt., in 1961: 20,9 pCt., in 1964: 25,9 pCt. en in 1965: 26,8 pCt. In absolute cijfers stegen zij van f. 2.052 mln. in 1958 tot f. 4.506 mln. in 1965.

Als wij nu bedenken dat in de zgn. „korte” krediet-restrictie tot eind 1966 de overheid geacht werd zgn. „neutraal”, althans onder eigen verantwoordelijkheid, te handelen, dan is het duidelijk waar het lek schuilde. Immers, het bankwezen kon kasgeld- en andere leningen tot één jaar aan de gemeenten verstrekken zonder enige norm te overschrijden en het zal de „hoedster van onze monetaire moraal” toch niet ontgaan zijn dat deze ontwikkeling zich voordeed.

Nu is het in de hand houden van elke gemeente, ieder met een begroting en met financieringsproblemen, uiteraard geen eenvoudige zaak, maar het is mij een raadsel waarom met het opleggen van een norm aan de banken moest worden gewacht tot eind 1966. Naar mijn overtuiging werkt een monetair restrictief beleid alleen dan goed, indien (a) alle categorieën zijn vertegenwoordigd en (b) niet slechts een kwantitatieve norm wordt toegepast. Het is duidelijk dat daarnaast nog andere methoden (fiscale politiek, loon- en prijspolitiek) dienen te worden gebruikt.

Ik hoop het betoog van de heer Van Muiswinkel enigszins te hebben aangevuld en vertrouw dat de slechte dunk over de banken bij de heer Varkevisser nog meer zal zijn weggenomen.

St. Michielsgestel.

G. A. KOENDERS.

Aluminiumindustrie

MET enige vertraging nam ik kennis van het artikel van Dr. L. J. Vroon: „Enige aspecten van de aluminiumindustrie” in *E.-S.B.* van 19 april 1967. Het verbaasde mij aldaar op blz. 420 te lezen dat de grondstoffen petroleumcokes en pek voor de fabricage van anoden bij Alusuisse in de Botlek geleverd worden door de nabijgelegen olieraffinaderijen. Deze mededeling is onjuist. Petroleumcokes is een restprodukt van het katalytisch kraakproces, hetgeen van alle raffinaderijen in het Waterweggebied alleen door Shell wordt gedaan. De theoretische mogelijkheid om deze cokes dus van Shell te betrekken, wordt in de praktijk echter niet toegepast omdat deze cokes daarvoor te zwavelrijk is (gevolg van het hoge zwavelgehalte der „crudes” uit het Midden-Oosten, welke het leeuwedeel der „input” van de Shell-raffinaderij vormen). Dezelfde oorzaak verhindert ook Ketjen Carbon en Continental Columbian Carbon in het Botlekgebied om petroleumcokes van Shell te gebruiken voor de productie van hun „carbon black”. Deze beide fabrieken

zowel als Alusuisse moeten hun cokes dan ook van overzee importeren (in hoofdzaak uit de Verenigde Staten).

Ik zou Dr. Vroons onjuistheid niet gesignaleerd hebben, indien deze fout niet symptomatisch was voor de even wijdverspreide als schijnbaar onuitroeibare (aldus tot mythevorming leidende) misvatting dat de lokatie van vele bedrijven in de Botlek en omgeving goeddeels of misschien wel geheel verklaard zou moeten worden uit hun onderlinge leveringen. Van hoog (bijv. oud-burgemeester Van Walsum) tot laag wordt deze mening al jaren geventileerd, terwijl in feite deze interrelaties — tot heden althans — slechts gelden voor een klein deel der bedrijven in het gebied tussen Pernis en de Maasvlakte. Voor een gedetailleerde analyse van deze al dan niet bestaande interrelaties verwijs ik kortheidshalve naar het artikel van E. Wever: „Pernis-Botlek-Europoort”, verschenen in het *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 1966, blz. 131-140.

Utrecht.

Prof. Dr. R. TAMMSA.

Alweer die export

NAAR aanleiding van het artikel in *E.-S.B.* van 5 april 1967 onder de titel „Alweer die export”, zou ik het volgende willen opmerken.

Het beeld dat gegeven wordt van de concurrentiekracht van de Nederlandse export — gebaseerd op gegevens van het *Economic Survey of Europe in 1966* van de U.N.O. —, is bepaald onjuist. In de slotzin wordt letterlijk geschreven „dat wij het op deze markten (Frankrijk en Italië) er maar lelijk bij hebben laten zitten”.

De conclusies zijn gebaseerd op totaalcijfers van de desbetreffende handelsstromen welke echter een te grove maatstaf zijn voor een verantwoorde analyse. Het blijkt namelijk dat indien men zich beperkt tot de groep industrie-producten (excl. aardolieproducten¹⁾ en transportmiddelen²⁾), welke artikelgroep het meest indicatief is om eventuele wijzigingen in de concurrentiepositie te meten, de Nederlandse export naar de genoemde E.E.G.-landen en West-Duitsland in het algemeen zeker niet onbevredigend is verlopen in 1966.

Over de eerste 9 maanden van dat jaar kunnen (op basis van statistieken van de O.E.S.O.) in vergelijking met januari-september 1965 de volgende ontwikkelingen worden geconstateerd³⁾.

(Vervolg op blz. 578)

¹⁾ Het verloop van deze uitvoer houdt niet alleen verband met normale markteconomische factoren.

²⁾ De uitvoer hiervan (vnl. schepen en vliegtuigen voor Nederland) pleegt zeer grillig te verlopen.

³⁾ Over het kalenderjaar 1966 zijn nog geen gedetailleerde O.E.S.O.-statistieken beschikbaar.

(I.M.)

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG IN **Interunie**

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG INTERNATIONALAAL

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

De in het vorig overzicht genoemde dollarswap-affaires, waarmee de Nederlandsche Bank de markt tegemoet kwam, hebben mede bijgedragen tot de — overigens kortstondige — verruiming van de geldmarkt. Dit kwam o.m. tot uiting in de verlaging van de officiële minimumnotering voor callgeld. Op 23 mei werd dit verlaagd van $4\frac{1}{2}$ tot 4 en op 24 mei verder tot 3 pCt. De open-marktnoteringen sloten zich hierbij aan. Het wekt dan ook nauwelijks verwondering, dat de belangrijkste mutatie op de weekstaat van de Nederlandsche Bank per 22 mei de verdere daling van de aan de banken verstrekte voorschotten betrof: er werd nog eens f. 166 mln. afgelost, nadat in de voorgaande week reeds een teruggang van f. 380 mln. had plaats gehad.

De ruimte was echter — overigens volgens de verwachtingen — van korte duur. Ondanks uitkeringen door het Rijk van vakantiegeld aan ambtenaren en van betalingen aan de provinciën voor wegenbouw e.d. wordt opnieuw een periode van grote krapte verwacht, die wel eens een groot deel van de zomer zou kunnen voortduren. Men schat de bankbiljettencirculatie bij de maandultimo ditmaal op ca. f. 450 mln., terwijl voorts op 1 juni f. 300 mln. op de staatslening moet worden gestort en daarna nog flinke belastingbetalingen te wachten zijn. De callgeldnotering ging op 26 mei alweer omhoog naar $3\frac{1}{2}$ en op 29 mei verder naar 4 pCt.

KAPITAALMARKT

Evenals vorig jaar wordt de emissiemarkt geheel beheerst door twee kapitaalvragers: de Staat en de Bank voor Nederlandsche Gemeenten. Buiten deze twee debiteuren ontwikkelen alleen ziekenhuizen e.d. enige emissie-activiteit en dan nog slechts in zeer beperkte mate. Zolang de rente blijft dalen is uiteraard enige terughoudendheid van de zijde van kapitaalvragers verklaarbaar; men behoeft dan geen haast te maken. Gedurende de maand mei zijn intussen de obligatiekoersen geleidelijk weer wat afgebrommeld; het rendement op langlopende staatsleningen is per saldo weer met bijna $\frac{1}{4}$ pCt. gestegen ten opzichte van het in maart bereikte laagste punt van dit jaar. Door deze ontwikkeling is de $6\frac{1}{2}$ pCt. 25-jarige lening Bank voor Nederlandsche Gemeenten, waarop op 1 juni de inschrijving à 99 openstaat nogal krap in de markt komen te liggen.

De aandelenmarkt is evenals vorig jaar praktisch geheel van emissie-activiteit gespeend. Terwijl vorig jaar de aandelenkoersen zich een groot deel van het jaar in neerwaartse richting bewogen, hebben zij zich inmiddels weer behoorlijk hersteld van de toen bereikte dieptepunten. De A.N.P.-C.B.S. index voor industrie-aandelen beweegt zich rond 29 pCt. boven het laagtepunt, die voor handel en diversen ruim 27 pCt., die voor banken en verzekering-maatschappijen is ca. 24 pCt. gestegen, „internationals” 17 pCt. en scheepvaart 12 pCt. Er bestaat enig verband tussen de ontwikkeling van de aandelenkoersen en die van de rente, omdat uiteindelijk de waarde van een aandeel

voor de belegger bepaald wordt door de contante waarde van de door hem verwachte toekomstige inkomensstroom van dat aandeel en bij dit contant maken speelt de rente een rol. Het is wellicht interessant om aan de hand van de ontwikkeling op de obligatie- en op de aandelenmarkt de ontwikkeling van het rendementsecart tussen beide markten na te gaan.

Gemiddelde rendementen

	inter- nationals	lokale aand.	langl. staatsobl.
ult. 1964	3,4	3,7	5,2
15- 2-1965	3,3	3,4	5,0
31- 3-1965	3,6	3,6	5,2
15- 5-1965	3,8	3,7	5,4
30- 6-1965	3,9	4,0	5,5
15- 8-1965	3,9	4,0	5,5
30- 9-1965	3,9	4,1	5,5
15-11-1965	3,8	4,1	5,8
ult. 1965	3,9	4,2	6,0
15- 2-1966	3,7	4,1	6,2
31- 3-1966	4,1	4,5	6,4
15- 5-1966	4,3	4,7	6,7
30- 6-1966	4,4	5,0	6,6
15- 8-1966	4,7	5,3	6,7
30- 9-1966	4,9	5,1	6,5
15-11-1966	4,8	5,4	6,6
ult. 1966	5,0	5,1	6,4
15- 2-1967	4,7	4,7	6,1
31- 3-1967	4,8	4,6	5,9
15- 5-1967	4,5	4,5	6,0

Uit bovenstaand staatje blijkt, dat in 1965 het rendementsecart zowel bij de internationals als bij de lokale aandelen praktisch stabiel bleef. De rentestijging in 1966 echter deed het ecart tijdelijk toenemen, doch daarna zakte dit weer tot het peil van 1965 terug: voor beide categorieën ca. 1,5 pCt.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1966	H. & L. 1967	19 mei 1967	26 mei 1967
Algemeen	270	319 — 268	311	305
Internationale concerns	351	416 — 343	401	393
Industrie	269	322 — 270	316	310
Scheepvaart	108	120 — 108	110	110
Banken en verzekering	154	174 — 155	172	169
Handel enz.	138	159 — 138	157	155

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).	f.	f.	f.
Philips	f. 78,70	f. 92,05	f. 90
Unilever, cert.	f. 86	f. 96,25	f. 92,50
Kon. Petroleum	f. 122,40	f. 133,60	f. 133,30
A.K.U.	f. 53,80	f. 51,85	f. 51,05
K.L.M.	f. 352	f. 400,50	f. 389
Hoogovens, n.r.c.	278	396	383
E.M.S., nieuwe	—	f. 26,80	f. 23,80
Kon. Zout-Ketjen	463	596	580
Zwanenberg-Organon	f. 152,70	f. 187,50	f. 186
Robeco	f. 193	f. 208,60	f. 206,75

New York.					
Dow Jones Industrials	786	910 — 786	875	870	

Rentestand.			
Langlopende staatsobligaties b)	6,43	6,01	6,09
Aandelen: internationales b) ..	5,0	4,5	
lokales b)	5,1	4,5	
Disconto driemaands schatkist- papier	5	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

Drs. R. L. BOISSEVAIN.

Invoerstijging in procenten voor industrieprodukten

(excl. aardolieprodukten en transportmiddelen)

jan./sept. 1965 - jan./sept. 1966

	West-Duitsland	Frankrijk	Italië
Totaal	+ 9	+ 22	+ 25
uit E.E.G.-landen	+ 11	+ 25	+ 26
uit Nederland	+ 11	+ 29	+ 17

Opgemerkt zij dat de volgende storende factoren het geheel verschillende resultaat met het in het genoemde artikel geconstateerde verloop kunnen verklaren:

1. een daling van de Franse invoer van vee en vlees (mond- en klauwzeer!) en aardolieprodukten uit Nederland;

2. een scherpe daling van de Westduitse regerings-aankopen in Nederland (w.o. militaire leveranties).

Ten slotte zij erop gewezen dat de betrokken Nederlandse uitvoer naar Italië verreweg het kleinst van omvang is (januari-september 1966: \$ 113 mln.; idem Frankrijk \$ 220 mln.; idem West-Duitsland \$ 643 mln.), zodat het gedaalde aandeel van Nederland op de Italiaanse markt over het geheel van de Nederlandse uitvoer en van die naar de E.E.G.-landen betrekkelijk van weinig betekenis is.

Leidschendam.

F. J. CLAVAUX.

Naschrift

Dat er bij de evaluatie van exportposities en de relatieve veranderingen daarin verschillende metingstechnieken mogelijk zijn, wordt wel bewezen door de uitvoerige para-

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat

bij het Directoraat-Generaal van het Verkeer te 's-Gravenhage

jonge academici

ten behoeve van de

afdeling internationaal spoorwegvervoer vac. nr. 7-0403/0936

voor de behandeling van internationale vervoerpolitieke vraagstukken op het gebied van de Spoorwegen.

Vereist: doctoraal examen economie en redelijke beheersing van de moderne talen.

afdeling ontwikkeling openbaar vervoer vac. nr. 7-0888/0936

voor de behandeling van vraagstukken, welke samenhangen met subsidieaanvragen inzake infrastructurele voorzieningen ten behoeve van het openbaar vervoer.

Vereist: doctoraal examen economie, alsmede belangstelling voor planologische en wiskundige vraagstukken.

directie internationaal vervoerbeleid vac. nr. 7-0889/0936

voor het verrichten van werkzaamheden op het gebied van de internationale vervoerpolitiek, in het bijzonder in de E.E.G. Na een inwerkperiode zal betrokkene moeten kunnen deelnemen aan de voorbereiding van het beleid en aan internationale onderhandelingen.

Vereist: doctoraal examen economie of rechten. Redelijke beheersing van de moderne talen strekt tot aanbeveling.

Voor alle functies geldt:

Salaris, afhankelijk van leeftijd, ervaring en bekwaamheid, tot max. f 1976,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vac.nr. (voor elke vacature een afzonderlijke brief) zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantie-uitkering

graaf „Export determination in the longer run” in het enige weken geleden verschenen „economic survey” van de O.E.C.D., gewijd aan Nederland. Dat de heer Clavaux tot een andere conclusie komt dan ik, hoeft op zichzelf dan ook niet te betekenen dat slechts één van ons beiden het bij het juiste eind kan hebben.

Ik geef volgaarne toe dat de door mij gehanteerde totaalcijfers in dit geval inderdaad een te grove maatstaf zijn. Het artikeltje „Alweer die export” schreef ik evenwel „heet van de naald”, onmiddellijk nadat het embargo was

opgeheven op de gestencilde „pre-publication text” van de bewuste publikatie, waarin ook slechts de totaalstromen werden gegeven. De actualiteit ging zo bezien misschien enigszins ten koste van de vereiste statistische verfijning. Overigens hebben de door de heer Clavaux gegeven cijfers weer het nadeel dat zij niet betrekking hebben op het laatste kwartaal 1966, waarin juist onze exportcijfers de meeste reden tot zorg gaven.

Ik ben de heer Clavaux erkentelijk voor zijn correcties en aanvullingen.

dR

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE VAN

f 100.000.000.— 6¹/₄ pCt. 25-jarige Obligaties 1967

Bij overtekening wordt het recht voorbehouden het bedrag der lening te verhogen tot maximaal f 150.000.000.—.

Grootte der stukken: nominaal f 1000.— en f 500.—.

Na de toewijzing kunnen desgewenst, in de plaats van obligaties, schuldregisterinschrijvingen, groot tenminste nominaal f 100.000.—, worden verkregen.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld op

DONDERDAG 1 JUNI 1967

van des voormiddags 9 tot des namiddags 3 uur

TOT DE KOERS VAN 99 pCt.

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voorzover in genoemde plaatsen gevestigd, van:

Amsterdam-Rotterdam Bank N.V.

Algemene Bank Nederland N.V.

Lippmann, Rosenthal & Co. N.V.

Mees & Hope

H. Oyens & Zonen N.V.

Pierson, Heldring & Pierson

Theodoor Gilissen N.V.

Hollandsche Bank-Unie N.V.

Nederlandsche Credietbank N.V.

Nederlandsche Middenstandsbank N.V.

alsmede **ten kantore der Vennootschap**

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 24 mei 1967.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkte mate, de statuten en het laatste jaarverslag, zijn bij bovenstaande inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

's-Gravenhage, 24 mei 1967.

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

INTERNATIONAL COURSE ON EUROPEAN INTEGRATION

Van 12 september 1967 tot 19 april 1968 zal in de Universiteit van Amsterdam de tweede International Course on European Integration worden gehouden. Deze cursus wordt georganiseerd door het Europa-Instituut van de Universiteit van Amsterdam in samenwerking met de Netherlands Universities Foundation for International Co-operation (NUFFIC) te 's-Gravenhage.

Deze post-doctorale cursus, die in het Engels wordt gegeven, is bestemd voor jonge juristen, economen en politicologen voornamelijk afkomstig uit de E.E.G.- en E.F.T.A.-landen en Noord-Amerika.

Aan de eerste cursus werd o.a. door twee Nederlanders deelgenomen. Ook bij de komende cursus zijn Nederlandse kandidaten zeer welkom. Voor hen is eventueel een studiebeurs beschikbaar. Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de NUFFIC, Molenstraat 27, 's-Gravenhage, tel. (070) 63 05 50, toestel 147.

The Directorate for International Technical Assistance of the Ministry of Foreign Affairs invites on behalf of Food and Agriculture Organization of the United Nations applications for the position of

FOOD PROGRAM ECONOMIST

to be assigned to the Government of INDONESIA for an initial period of 18 months. The economist will act as a coordinator of a team of agriculturists dealing with various aspects of the expansion of food production especially rice in INDONESIA.

A good university training preferable in economics and extensive experience in less developed countries are required. Age limit about 50.

Applications to be sent to the Directorate for International Technical Assistance of the Ministry of Foreign Affairs, Plein 23, 's-Gravenhage. Further informations available at this address.

DE N.V. ALGEMENE CONFECTIEHANDEL VAN C & A BRENNINKMEIJER

zoekt voor de leiding van haar afdeling Elektronische Informatie een

AUTOMATION MANAGER

Gedacht wordt aan een econoom en/of accountant, die zich interesseert voor automatiseringsvraagstukken en die op computergebied reeds over kennis en praktische ervaring beschikt.

Hij moet leiding kunnen geven en tot een gemakkelijk contact met andere leidinggevende functionarissen in staat zijn.

In verband met de problemen rond in- en output is een behoorlijke mate van inventiviteit en gevoel voor techniek vereist.

Kennis van mathematische technieken, resp. een uitgesproken wiskundige aanleg zal als een pluspunt worden beschouwd.

Praktische kennis der moderne talen is noodzakelijk. Leeftijd 30-35 jaar.

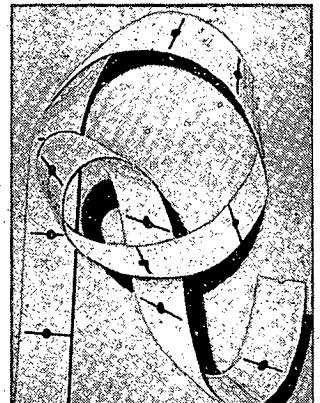
De functie, die als een belangrijke wordt beschouwd, zal dienovereenkomstig worden gehonoreerd.

Uitvoerige, met de hand geschreven sollicitaties * met vermelding van opleiding, ervaring, vervulde functies, burgerlijke staat, godsdienst etc. onder bijsluiting van recente goedgelijkende pasfoto te richten aan:

N.V. Algemene Confectiehandel van C & A Brenninkmeijer,
Hoofdkantoor, Herengracht 252, Amsterdam-C.

Op de brief te vermelden: Functie AM.

* Iedere sollicitatie wordt strikt vertrouwelijk behandeld.

Eigenlijk alles
op het gebied van
genummerd
controle-drukwerk
aan rollen

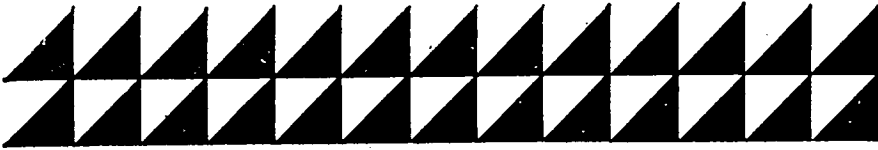
ROELANTS
SCHIEDAM
afd. waarde-drukwerk

Te koop aangeboden:

**INGEBONDEN
JAARGANGEN
E.-S.B.**

1949 t/m 1959

alsmede Econ. kwart. ber.
47-48. — v. Klaveren,
Plaswijckl. 50, Rotterdam.

Steenkolen-Handelsvereniging n v

vraagt voor de olie-afdeling (Pam-producten) op het hoofdkantoor te Utrecht een

operations manager

Hij zal tot taak hebben om op basis van door operations research verkregen gegevens een efficiënt georganiseerd distributiesysteem op te bouwen en doelbewust te leiden.

Zijn aandacht zal daarbij in het bijzonder moeten uitgaan naar rendement- en kostprijsberekeningen, waarbij alle aspecten van voorraadbeheer, route-indeling, belading, depôtspreiding en transportmiddelen aan de orde komen.

De operations manager staat rechtstreeks onder het hoofd van de olie-afdeling en zal in zijn werk intensieve contacten onderhouden met de verkoopafdeling, de rayonleiders en het computercentrum.

De functionaris dient over uitstekende organisatorische kwaliteiten en ervaring te beschikken.

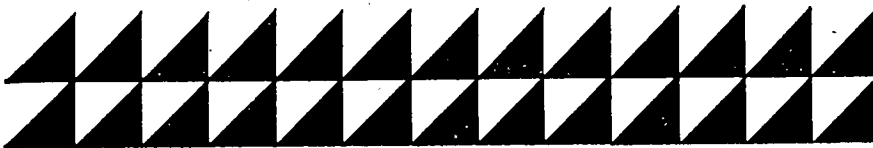
Ten aanzien van de specifiek econometrische aspecten van het werk kan hij een beroep doen op interne of externe adviseurs.

Zijn opleiding zal echter op een dusdanig, bij voorkeur academisch niveau moeten staan, dat hij moderne statistische en analytische methoden beheerst. Leef tijd: boven 30 jaar.

Bij vervulling van de vacature zal worden geadviseerd door de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek te Utrecht.

Eigenhandig geschreven sollicitatiebrieven vergezeld van een recente pasfoto te richten aan de secretaris van de Vennootschap Rijnkade 1 te Utrecht.

SHV energiegroep

***Maak gebruik van
de rubriek***

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft, waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.

2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.

3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.

4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.

5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.

6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

Geconsolideerde maandstaat per 30 april

	1967	1966
Kas, kassiers en daggeldleningen	f 222.198.000	f 247.663.000
Nederlands schatkistpapier	f 1.038.822.000	f 802.184.000
Ander overheidspapier	f 651.217.000	f 689.740.000
Wissels	f 395.274.000	f 363.311.000
Bankiers in binnen- en buitenland	f 1.035.465.000	f 927.873.000
Effecten en syndicaten	f 234.787.000	f 198.182.000
Voorschotten tegen effecten	f 216.157.000	f 214.348.000
Debiteuren	f 3.737.892.000	f 3.462.026.000
Deelnemingen (incl. voorschotten)	f 18.595.000	f 22.981.000
Gebouwen	f 7.010.000	f 7.010.000
	<u>f 7.557.417.000</u>	<u>f 6.935.318.000</u>

	1967	1966
Kapitaal	f 136.280.000	f 136.280.000
Reserves	f 180.000.000	f 175.000.000
Leningen	f 79.918.000	f 107.327.000
Deposito's op termijn	f 3.124.091.000	f 2.717.767.000
Spaargelden	f 973.416.000	f 820.263.000
Crediteuren	f 2.928.055.000	f 2.783.850.000
Geaccepteerde wissels	f 55.207.000	f 56.793.000
Overlopende saldi en andere rekeningen	f 69.450.000	f 138.038.000
	<u>f 7.557.417.000</u>	<u>f 6.935.318.000</u>

Algemene Bank Nederland N.V.

Het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (E.I.M.) wenst over te gaan tot het benoemen van een

CHEF van de

Afdeling Economisch-Sociologisch en Sociaal-Psychologisch Onderzoek

Hij zal onder leiding van het betrokken directielid - hoofd van de hoofdafdeling Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek - richting moeten geven aan het onderzoekingswerk van genoemde afdeling.

Hij zal voorts bedoeld directielid moeten assisteren bij het redigeren van stukken en voorbereidend researchwerk. De functionaris zal een klein team van in hoge mate zelfstandig werkende wetenschappelijke medewerkers op prettige en inspirerende wijze moeten coördineren. De nog in uitbouw zijnde afdeling heeft een aantal interessante onderwerpen in uitvoering en zal in toenemende mate aandacht schenken aan consumentenonderzoek.

Het maximum salaris waarmede deze functie op het ogenblik wordt gehonoreerd bedraagt f 34.205,— p.j., exclusief 6 % vakantietoeslag.

Gedacht wordt aan een **ERVAREN SOCIOLOOG** of **ECONOMIST** (met sociologie als tweede hoofdvak of ruime ervaring in het sociaal-wetenschappelijk onderzoek), die vertrouwd is met kwalitatieve en kwantitatieve onderzoekstechnieken, voldoende inzicht heeft in de economische aspecten van het onderzoekwerk, goed stylist en dynamische persoonlijkheid is, gevoel heeft voor menselijke verhoudingen, en in de leeftijd van 40 à 50 jaar.

Doctorsgraad en kennis van de problemen van het midden- en kleinbedrijf - hoewel niet vereist - strekken tot aanbeveling.

Sollicitaties met opgave van opleiding, leeftijd en ervaring alsmede referenties en eventueel verrichte publikaties en gehouden inleidingen te richten aan de Directie, Neuhuyskade 94, Den Haag.

EIM

U wilt mijnheer zelf spreken?

*en liefst in zijn vertrouwde
stoel? Dat kan!*

Een zeer zorgvuldig voorbereid lezerskringonderzoek heeft namelijk niet alleen geconstateerd dat E.-S.B. bij de leiding van het Nederlands bedrijfsleven bijzonder goed is ingevoerd, maar ook dat het blad zeer algemeen gelezen wordt.

De sterke toename van het advertentievolume van E.-S.B., vooral in het laatste halfjaar, is dan ook niet „zomaar” tot stand gekomen.

Wij zenden u dit lezerskringrapport (71 pagina's) gaarne ter inzage, in de overtuiging dat u zich dan E.-S.B. zult weten te herinneren als u iets te zeggen heeft, wat mijnheer zelf moet weten.

Adm. E.-S.B. - Postbus 42 - Schiedam